

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2008

Lenka Šolcová

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

Fakulta mezinárodních vztahů

Obor: Mezinárodní obchod



Postavení Německa v Evropské unii – německý trh práce v evropském kontextu

Bakalářská práce

Vypracovala: Lenka Šolcová

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Dana Steinmetzová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Postavení Německa v Evropské unii – německý trh práce v evropském kontextu“ vypracovala samostatně. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v přiloženém seznamu literatury.

V Praze dne 11. prosince 2008

.....

Podpis

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Daně Steinmetzové za přínosné vedení mé práce a cenné rady a připomínky při jejím zpracování.

Obsah

Použité zkratky	2
Seznam tabulek	3
Seznam grafů.....	4
Úvod.....	5
1. Charakteristika Spolkové republiky Německo.....	7
1.1 Historicko-ekonomický vývoj.....	7
1.1.1 1948 - 1973.....	7
1.1.2 1973 - 1989.....	14
1.1.3 Sjednocení Německa v roce 1990 a jeho důsledky	16
1.2 Charakteristika ekonomické situace posledních let	19
2. Vztah Německa k Evropské unii (1990 – 2008)	30
2.1 Postavení Německa v procesu evropské integrace.....	30
2.2 Německo a jednotný vnitřní trh.....	33
2.3 Německo jako čistý plátce do rozpočtu Evropské unie.....	38
2.4 Předsednictví Německa v Radě EU ve druhém pololetí 2007	41
2.5 Německo a otázka rozšíření EU o Turecko.....	43
3. Německý trh práce v evropském kontextu	46
3.1 Vztah německého trhu práce k trhu práce EU.....	46
3.1.1 Německo a volný pohyb pracovníků v prostoru EU	46
3.1.2 Postavení německého trhu práce v rámci trhu práce EU.....	49
3.2 Vývoj na německém trhu práce po sjednocení Německa a reformní opatření vlády Gerharda Schrödera.....	51
3.3 Účinky zavedených reforem a současný stav německého trhu práce	57
Závěr.....	60
Seznam literatury a dalších zdrojů	62

Použité zkratky

CDU	Christlich Demokratische Union Deutschlands (Křesťansko-demokratická unie Německa)
CSU	Christlich-Soziale Union in Bayern (Křesťansko-sociální unie v Bavorsku)
DM	Deutsche Mark (německá marka)
DPH	Daň z přidané hodnoty
EHS	Evropské hospodářské společenství
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská unie
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
HDP	Hrubý domácí produkt
HND	Hrubý národní produkt
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)
NDR	Německá demokratická republika
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
OEEC	Organization for European Economic Cooperation (Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci)
SED	Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (Socialistická jednotná strana Německa)
SPD	Sozial-demokratische Partei Deutschlands (Sociálně demokratická strana Německa)
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
USA	United States of America (Spojené státy americké)

Seznam tabulek

Tabulka 1:	Průměrná roční tempa růstu reálného HDP na hlavu v %, 1950-1998	7
Tabulka 2:	HDP v letech 2000 – 2006 (mil. USD, běžné ceny, PPP).....	20
Tabulka 3:	HDP na obyvatele ve vybraných zemích EU v letech 2000 - 2007 (v EUR, PPS, tržní ceny)	20
Tabulka 4:	Využití HDP – Německo (běžné ceny, mld. EUR).....	22
Tabulka 5:	Vývoj inflace ve vybraných zemích EU v letech 2000 – 2006 (deflátor HDP, %).	24
Tabulka 6:	Míra nezaměstnanosti ve vybraných zemích v letech 2000 – 2006 (%).....	25
Tabulka 7:	Průměrná roční hrubá mzda na jednoho zaměstnance (EUR, sekundární a terciární sektor, podniky s více než deseti zaměstnanci)	26
Tabulka 8:	Meziroční reálný růst nákladů na jednotku práce v letech 2000 – 2007 (v %)	27
Tabulka 9:	Žebříček obchodních partnerů Německa v roce 2007 (mil. EUR)	29
Tabulka 10:	Hodnota německého obchodu s EU27(1000 mil. EUR), podíl Německa na celkovém vnitřním obchodu EU27 (v %) v letech 2002 – 2007	34
Tabulka 11:	Německé přímé zahraniční investice do EU27 (mil. EUR), 2001 – 2007	35
Tabulka 12:	Regionální struktura vzájemného obchodu Německa a střední a východní Evropy v letech 2000 – 2004 (v mld. EUR)	36
Tabulka 13:	Státní dluh a deficit státního rozpočtu v Německu a ve Francii, 2004 – 2007	37
Tabulka 14:	Podíl Německa na celkových příspěvcích do rozpočtu EU (v %)	40
Tabulka 15:	Podíl výdajů z rozpočtu EU na jednotlivé členské země (v %)	40
Tabulka 16:	Vývoj míry nezaměstnanosti v Německu a v domácích ekonomikách nejpočetnějších menšin na německém trhu práce pocházejících z členských zemí EU (2000 – 2006, v %)	47
Tabulka 17:	Míry zaměstnanosti a nezaměstnanosti v EU (v %)	51
Tabulka 18:	Míra nezaměstnanosti v Německu od sjednocení dodnes, struktura výdělečně činných (podíly v %)	55
Tabulka 19:	Aktuální vývoj HDP (běžné ceny, změna v % oproti předchozímu kvartálu) a míra nezaměstnanosti (v %) v Německu	58

Seznam grafů

Graf 1:	Struktura tvorby přidané hodnoty podle sektorů, Německo, 1991 a 2007, v %.....	21
Graf 2:	Vývoj růstu reálného HDP v Německu v letech 1993 – 2006 (v %).....	23
Graf 3:	Produktivita práce ve vybraných zemích – relativní porovnání	26
Graf 4:	Vývoj německého zahraničního obchodu v letech 1990 – 2006 (mil. EUR)	28
Graf 5:	Rozčlenění rozpočtu podle druhů příjmů, celkový rozpočet 115 497, 22 mil. EUR.....	38
Graf 6:	Podíly oblastí výdajů z rozpočtu EU, 2007	39
Graf 7:	Výdělečně činní podle hospodářských sektorů, podíl v %	57

Úvod

Evropská unie je velmi specifické uskupení států zakládající se na úzké hospodářské a politické spolupráci. Těžko lze v dnešním světě hledat organizaci podobného charakteru. Její atraktivita pro evropské státy je nesporná. Ve světovém měřítku je většina států v Evropě velmi malá, proto je zcela pochopitelné, že se evropské země snaží stát se členem uskupení, které tvoří evropskou protiváhu světovým velmocem jiných kontinentů, jakými jsou USA, Čína či Rusko.

Původní obchodně orientované ESUO, EURATOM a EHS vyústily v současnou Evropskou unii, v jejímž rámci členské státy přijímají společnou legislativu a spolupracují jak na rovině hospodářské a strukturální, tak na rovině politické. Do každodenního života běžných evropských občanů bezprostředně zasahuje jednotný vnitřní trh EU a Evropská měnová unie. Evropská unie proto dnes není pouze supranacionální organizací vedenou reprezentacemi jednotlivých států na vrcholně politickém poli, ale stala se podstatnou součástí soudobého evropského života a její vliv prorůstá i k těm nejmenším lokálním jednotkám.

Výše zmíněné okolnosti mě přiměly k rozhodnutí věnovat se tématu Evropské unie i v této práci. Jako konkrétní oblast jsem si vybrala Spolkovou republiku Německo, protože od počátku výrazně ovlivňovala směřování celé evropské integrace, ať už jako poražený po druhé světové válce či jako kolébka sociálně tržního hospodářství, jehož prvky se staly základními pravidly současného hospodářského principu EU, či jako hybatel integračního procesu i přesto, že po desítky let čelilo své pozici ohniska boje západu proti východnímu bloku v rámci Studené války. Významnou roli hraje Německo dodnes. Po sjednocení 3. října 1990 se mu podařilo svým jednáním obhájit roli proevropské partnerské země proti obavám některých států ze zaujetí hegemoniálního postavení v důsledku posílení vyvolaného sjednocením.

Trh práce jsem jako specifikum německé ekonomiky zvolila z důvodu, že od sjednocení Německa nepřetržitě představuje jeden z největších problémů německého hospodářství. Trvalé problémy s nezaměstnaností, která dlouhodobě přesahovala hranici 10%, mají bezprostřední vliv na celou ekonomiku, nezaměstnaní jsou demotivovaní a jejich pasivita podpořená štědrým sociálním systémem podvazuje hospodářský růst a vyžaduje vysoké

výdaje ze státního rozpočtu. Po různých pokusech všech spolkových vlád situaci napravit se teprve nyní zdá, že strukturálními reformami započatými v roce 2003 bylo dosaženo výraznějších účinků. Míra nezaměstnanosti se tak v říjnu 2008 dostala pod průměr eurozóny. Chce-li Německo zvýšit své naděje na udržení či na další zlepšení současného stavu, je třeba podporovat hospodářský růst a dávat mu nové impulzy, zvláště když se jeho ekonomika právě nalézá v recesi.

Práce je rozdělena do tří kapitol, z nichž stěžejní jsou kapitoly druhá a třetí. První kapitola je věnována úvodní charakteristice Německa. Nejprve je charakterizován historicko-ekonomický vývoj od druhé světové války do sjednocení Německa roku 1990. Jsou zmíněny nejdůležitější události a aspekty, jež se promítly do obnovy a formování německého sociálně-tržního hospodářství. Následně se charakteristika opírá o makroekonomické údaje, s důrazem na ty, které slouží především k ilustraci situace na evropském i německém trhu práce.

Druhá kapitola se zabývá vztahem Německa k Evropské unii od sjednocení Německa po současnost. Vzhledem k rozsáhlosti této tematiky jsem vybrala nejdůležitější aspekty zmíněného vztahu, které jsou podrobněji rozvedeny. Důležitost spatřuji především v postavení Německa v procesu evropské integrace, jak ovlivnilo jeho vývoj a o které konkrétní kroky v jakých oblastech se zasazovalo, následně je referováno o postavení Německa v rámci jednotného vnitřního trhu EU a měnové unie. Je zmíněn vztah rozpočtu EU a Německa jako největšího čistého plátce do rozpočtu. Neméně významné je předsednictví Německa v Radě EU v druhém pololetí roku 2007 a položení základů Lisabonské smlouvy. Konečně je pozornost věnována postoji Německa v otázce rozšíření EU o Turecko.

Třetí kapitola je věnována užšímu tématu německého trhu práce v kontextu celkového trhu práce EU. Nejprve je charakterizován vztah německého trhu práce k trhu práce EU, dále specifika vývoje německého trhu práce po sjednocení Německa. Na závěr je konstatován současný stav trhu práce SRN včetně zhodnocení účinků provedených strukturálních reforem a potřeby dalších opatření.

Cílem práce je charakterizovat postavení Německa, vedle Francie jednoho ze dvou hlavních tahounů evropské integrace, v rámci Evropské unie a v tomto kontextu se podrobněji zaměřit na německý trh práce, který představuje jednu ze zásadních slabin německé ekonomiky, vyzdvihnout jeho specifika a zhodnotit reformní úsilí v jeho rámci.

1 Charakteristika Spolkové republiky Německo

1.1 Historicko-ekonomický vývoj

Německá ekonomika je jedna z nejvyspělejších ekonomik světa a po druhé světové válce prošla dynamickým vývojem. Nejvyšší tempa růstu byla zaznamenána v 50. letech a jsou spojena s německým „hospodářským zázrakem“. Průměrná roční tempa růstu reálného HDP na hlavu můžeme vidět v tabulce 1. Je patrné, že v průměru rostla německá ekonomika v druhé polovině 20. století rychleji, než celková ekonomika Evropských společenství. Od roku 1973 se růst výrazně zpomalil a sice v důsledku první, později druhé, ropné krize, které spustily celosvětovou hospodářskou recesi, jež pokračovala i během celých 80. let.

Tabulka 1: Průměrná roční tempa růstu reálného HDP na hlavu v %, 1950-1998

	1950-60	1960-73	1973-90	1990-98	1950-98
<i>Německo</i>	7,1	3,4	2,1	1,3	3,3
<i>Evropská společenství/Evropská unie</i>	4,1	4,0	2,0	1,1	2,8

Zdroj: Kadeřábková, Anna. Úvod do ekonomické analýzy, VŠE v Praze, 2001

1.1.1 1948 - 1973

Chceme-li Německo charakterizovat z ekonomické stránky, je nutné toto téma chápat v kontextu historicko-ekonomického vývoje země. Zaměříme se tedy stručně na poválečné ekonomicko-politické události, které udaly směr budoucího vývoje německého hospodářství. Záměrně bude tento nástin zachycovat pouze období po druhé světové válce, protože lze říci, že se tehdy hospodářství Německa začalo vyvíjet z nového prvopočátku. Jako poražený stát s pozůstatky hitlerovského centrálně řízeného hospodářství vyšlo Německo z války v dezolátním stavu, většina měst byla v troskách, v průběhu příštích let bylo třeba obnovit základní infrastrukturu nutnou pro fungování státu a nastolit nový fungující hospodářský systém. Kromě toho existoval celoplošný problém nedostatku bytů, potravin, oblečení a dalších věcí základní denní potřeby, což dávalo podnět k bujení černého trhu, který se hlavně v podobě naturálních obchodů postupně rozšířil i do dalších hospodářských odvětví.

O poválečném uspořádání Německa bylo rozhodnuto v rámci několika jednání vítězných mocností. Na první schůzce v Teheránu roku 1943 se společně shodli J. V. Stalin, W. Churchill a F. D. Roosevelt, že povedou válku proti Hitlerovi až do jeho bezpodmínečné kapitulace. Výstupem jednání bylo ustavení Evropské politické komise, jejímž úkolem bylo připravit podklady pro mírovou smlouvu s poraženým Německem. Komise následně roku 1944 vytvořila tři dokumenty – o okupačních pásmech v Německu, o okupaci Berlína a o okupačním mechanismu v poraženém Německu. Tyto tři základní dokumenty se staly podkladem pro další schůzku „Velké trojky“ v Jaltě v únoru roku 1945, kde byly oficiálně přijaty. V rámci Jalty pak byla k okupaci Německa přizvána i Francie a bylo rozhodnuto, že reparace nebudou od Německa vymáhány ve finanční podobě, ale ve formě naturální demontážemi německého průmyslu a zařízení a dodávkami německého zboží a pracovní síly. Na konferenci v Jaltě navázala schůzka v Postupimi na přelomu července a srpna 1945, kde byla definována tzv. 4D – demilitarizace, demokratizace, demonopolizace a denacifikace Německa, byla upřesněna otázka reparací, rozhodnuto o potrestání válečných zločinců a byl schválen odsun německých menšin ze zemí střední a východní Evropy. Německu tak mělo být zabráněno kdykoliv opět vést válku.¹

Na základě těchto kroků se Německo dostalo po válce pod sféru vlivu vítězných mocností, které si jeho území, jak bylo dohodnuto, rozdělily na jednotlivá okupační území. Na zónách okupovaných Francií, Velkou Británií a USA vznikla 23. května 1949 Spolková republika Německo, na teritoriu okupovaném Sovětským svazem pak 7. října 1949 Německá demokratická republika. Prvním poválečným kancléřem SRN byl spolkovým sněhem 15. září 1949 zvolen křesťanský demokrat Konrád Adenauer, jež vedl politiku ve znamení evropské integrace a pevného začlenění SRN do západních struktur, a spolu s hospodářským ministrem Ludwigem Erhardem (o něm podrobněji viz dále) se stali vedoucími politickými osobnostmi 50. let.²

Vyrovňování reparačních nároků vítězů představovalo další ránu pro skomírající německé hospodářství. Ze strategických důvodů byly rozebírány především centra těžkého průmyslu. Každá ze čtyř okupačních mocností si směla zajistit reparace ze své příslušné okupační zóny. Demontáže byly ukončeny až v listopadu 1949 Petersberskou dohodou. V rámci dekartelizace

¹ Šauer, J.: *Německá otázka v evropské politice*

² Deutsches historisches Museum – www.dhm.de/lemo - 1945-1949 *Entstehung zweier deutscher Staaten*

v západních okupačních zónách byly rozloženy do menších jednotek kartely, jež byly původně nuceně vytvořeny v rámci hitlerovské centrálně řízené ekonomiky a sdružovaly všechny producenty, odběratele i dodavatele. Jejich úkolem bylo stanovovat objem výroby a její rozdělení, rozhodovat o investicích, určovat ceny a mzdy a regulovat zahraniční obchod.³

Počínání SSSR v její zóně, uskutečňoval dalekosáhlá znárodňování s cílem zavést socialistické centrálně plánované hospodářství, a ve východní Evropě vyvolávalo nedůvěru západních mocností a způsobilo tak změnu v jejich německé politice, spočívající v přechodu od nadvlády k partnerství včetně zapojení do vlastních ekonomických, politických a vojensko-bezpečnostních struktur (v ekonomické oblasti – 1951 ESUO, 1957 Německo jako jeden z iniciátorů EHS a EURATOM, od 1949 členství v OEEC, pozdější OECD; v politické oblasti – roku 1949 se Německo stalo členem Rady Evropy a od roku 1950 mu bylo umožněno otevírat diplomatické zastoupení ve spřátelených státech; v oblasti vojensko-bezpečnostní – společná vojenská spolupráce se západními mocnostmi proti tlaku SSSR, 6. května 1955 vstup SRN do NATO⁴). Jedním z hmatatelných výsledků této změny byl Marshallův plán z července 1947. Šlo o program vytvořený USA na pomoc při hospodářské obnově evropských států s cílem vytvořit stabilní podmínky, v nichž se bude dařit demokratickým institucím a bylo tak zabráněno chudobě a nezaměstnanosti, jež by se mohly stát živnou půdou pro rozšíření voličstva komunistických politických stran. Zásadním cílem tedy bylo zabránit šíření komunismu a vlivu SSSR v Evropě. Iniciátorem a tvůrcem plánu financovat evropskou poválečnou „svépomoc“ byl George C. Marshall, v té době státní tajemník USA. Právního zakotvení se plánu dostalo podpisem amerického presidenta Haryho S. Trumana 3. dubna 1948. Finanční pomoc pro obnovu přijalo celkem 17 evropských států – Belgie, Dánsko, Francie, Island, Irsko, Itálie, Nizozemí, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, Velká Británie a rovněž západní Německo.⁵ Východoevropské země pod tlakem SSSR tuto možnost odmítly. Pomoc spočívala v poskytování úvěrů na obnovu průmyslové a zemědělské výroby a v přidělování zboží, nerostných surovin i potravin. Mezi léty 1948 a 1952 daly USA Evropě k dispozici 12,4 miliard dolarů, z toho 1,5 miliardy plynuly do západního Německa.⁶ Tím dostala mnohá

³ Slaný, A., Žák, M.: *Hospodářská politika*, str. 228

⁴ Šauer, J.: *Německá otázka v evropské politice*

⁵ *Encyklopedie Britannica* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/366654/Marshall-Plan>)

⁶ Deutsches historisches Museum – www.dhm.de/lemo - 1945-1949 *Entstehung zweier deutscher Staaten*

německá hospodářská odvětví, především těžba uhlí a energetický průmysl, nový impuls k růstu. Marshallův plán rovněž napomohl evropské hospodářské spolupráci, za účelem koordinace přidělování amerických finančních prostředků a navržení čtyřletého hospodářského plánu obnovy byla založena Komise pro evropskou ekonomickou spolupráci, předchůdkyně pozdější Organizace pro evropskou ekonomickou spolupráci OEEC (Organisation of European Economic Cooperation).⁷

Nutnou podmínkou pro aplikaci Marshallova plánu v SRN byla měnová reforma, jež byla ve všech třech západních zónách provedena 20. června 1948, Říšská marka byla nahrazena markou německou. Měnová reforma znamenala první krok v přechodu k tržní ekonomice. Základní předpoklad k novému hospodářskému principu spočíval v ovládnutí obrovské inflace jako pozůstatku válečné ekonomiky, obnovení měnové stability a dosažení ekonomické rovnováhy. Odpovědným ředitelem hospodářské správy britsko-americké bizóny byl v té době Ludwig Erhard, který se o rok později stal spolkovým ministrem hospodářství a roku 1963 pak i spolkovým kancléřem.⁸ Právě jeho zásluhou byly uskutečněny potřebné ekonomické reformy, jejichž součástí byla měnová reforma učiněná současně s přechodem k novému sociálně-tržnímu hospodářství ve třech západních okupačních zónách. Nejdůležitějším úkolem, jak bylo již naznačeno, bylo vytvořit měnový mechanismus, jenž by byl schopen trvale zajistit stabilitu měny. Na začátku roku 1948 byla založena Bank deutscher Länder, která se stala vrcholem celého bankovního systému a získala právo k emisi bankovek. Po měnové reformě zažil německý průmysl prudký nárůst produkce (do konce roku 1948 cca o 50%). Nepříjemným důsledkem ovšem bylo rapidní zvýšení cen a s tím spojený skokový nárůst nezaměstnanosti, jenž byl ještě umocněn velkým přílivem válečných repatriantů.⁹

I přesto, že výroba po měnové reformě prudce vzrostla, nestíhala nasytit poptávku, podniky i jednotlivci proto čerpáním vkladů pouštěly na trh i své doposud skryté zásoby, což způsobovalo další inflační tlaky. 70% těchto vkladů bylo proto anulováno a poptávka opět snížena.¹⁰ Protiinflačně byla zaměřena i úvěrová politika, v srpnu 1948 nařídila centrální banka zvýšení povinné míry rezerv komerčních bank z 10 na 15%. Reformy dále obsahovaly

⁷ *Encyklopedie Britannica* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/366654/Marshall-Plan>)

⁸ Hasse R., Schneider H., Weigelt K.: *Lexikon sociálně tržního hospodářství*, str. 29

⁹ Slaný, A., Žák, M.: *Hospodářská politika*, str. 230

¹⁰ Slaný, A., Žák, M.: *Hospodářská politika*, str. 230

stanovení oficiálních cen potravin, nájemného a dopravy, tak bylo dosaženo dohody s odbory, které snížily své mzdové požadavky, mzdy tedy rostly pomalu a bylo tak zamezeno vzniku inflační spirály. Koncem roku 1948 bylo těmito kroky dosaženo poklesu cen a postupnému vymýcení černého trhu. Po měnové reformě existoval výrazný nedostatek investičního kapitálu nutně potřebného pro obnovu, byla proto přijímána opatření s cílem motivovat obyvatelstvo k úsporám (vydávání státních cenných papírů) a byl zřízen Úvěrový ústav pro obnovu, který měl poskytnutím střednědobých a dlouhodobých půjček vedle zahraniční pomoci v rámci Marshallova plánu napomáhat realizovat investice pro obnovu.¹¹

Hospodářské reformy spolu s Marshallovým plánem vyústily ve strmý hospodářský vzestup, který odstartoval již v první polovině 50. let a je dodnes označován jako „německý hospodářský zázrak“. Ludwig Erhard je díky svým reformám po právu považován za otce tohoto „zázraku“ a potažmo celého systému sociálně-tržního hospodářství, jehož charakteristickými znaky jsou soukromé vlastnictví, volná hospodářská soutěž, svobodná tvorba cen a volný pohyb kapitálu, zboží a služeb.¹² Alfred Müller–Armack jeho smysl definoval jako „spojení principu svobodného trhu s principem sociálního vyrovnání“.¹³ Neoddělitelnou součástí počátků sociálně-tržního hospodářství se tedy staly také nově zavedené sociálně politické zákony. Byly zavedeny sociální dávky na principu sociálního pojištění, pomoc milionům vracejících se uprchlíků, byla podporována výstavba bytů (bytová krize tak byla vyřešena během 15ti let). Osobnost Ludwiga Erharda nesehrála zásadní roli pouze v rámci německého hospodářství, ale díky jeho nátlaku byly respektovány tržně hospodářské zásady i při evropské hospodářské integraci.¹⁴

„Hospodářský zázrak“ přispíval ke stabilitě parlamentní demokracie ve spolkové republice. I přes počáteční těžkosti zajistil Německu model sociálně-tržního hospodářství, nejen díky liberalizaci zahraničního obchodu, znovuzapojení do světového hospodářství a to v mnoha průmyslových oblastech, zejména v automobilovém průmyslu. Od roku 1950 nepřetržitě klesala nezaměstnanost způsobená výše zmíněným zamrznutím mezd a růstem cen po měnové

¹¹ tamtéž

¹² Hasse R., Schneider H., Weigelt K.: *Lexikon sociálně tržního hospodářství*, str. 325

¹³ Alfred Müller-Armack: německý ekonom, průkopník a tvůrce pojmu „sociálně-tržní hospodářství“ (Hasse R., Schneider H., Weigelt K.: *Lexikon sociálně tržního hospodářství*, str. 326)

¹⁴ R., Schneider H., Weigelt K.: *Lexikon sociálně tržního hospodářství*, str. 29

reformě. HDP vzrostlo ze 79 miliard DM (1949) na 180 miliard DM (1955).¹⁵ Německé podniky se zaměřily především na zahraniční poptávku po investičním a spotřebním zboží. Ve druhé polovině 50. let export prudce rostl, obchodní bilance vykazovala již od roku 1951 aktivní saldo. To představovalo příliv peněz do domácí ekonomiky a tedy výrazný tlak na růst cen. Centrální banka proto v březnu roku 1961 sáhla k revaluaci německé marky a velký přebytek bilance opět snížila.¹⁶ Rovněž klesala nezaměstnanost, v roce 1961 klesla pod hranici 1%.¹⁷ Rostoucí blahobyt počal měnit potřeby, přání a životní styl konzumentů. Lepších příjmů se postupně dostávalo díky sociálním zákonům i slabším sociálním skupinám, jako jsou důchodci či rodiny s mnoha dětmi.

Do poloviny 60. let ekonomika západního Německa vzkvétala. V mnoha odvětvích se ukazoval dokonce akutní nedostatek pracovních sil, musely být přijímány tisíce zahraničních pracovníků, jejichž počet stoupl z 80 tisíc roku 1955 na bezmála 4 miliony v roce 1973 (do roku 1964 bylo dosaženo prvního milionu)¹⁸. V letech 1955 – 1968 byly uzavírány smlouvy o najímání pracovníků, tzv. „Gastarbeiter“, s Itálií, Španělskem, Řeckem, Tureckem, Marokem a Portugalskem. Často byli pracovníci doprovázeni i svými rodinami. Po téměř dvacetileté fázi nepřetržitého hospodářského růstu se SRN na přelomu let 1966 a 1967 musela poprvé potýkat s větší recesí. Recese byla způsobena především úbytkem soukromých i veřejných investic. Mezi lety 1955 a 1966 se mzdy více než zdvojnásobily a při ubývajících zakázkách disponoval průmysl stále menším množstvím investičního kapitálu. Vysoké mzdy vyžadovaly zvyšování cen produkce, což obnovilo tlak na inflaci. Vytlačováním doma vytěženého uhlí levnější ropou neutrpěl jen těžební průmysl, ale i ocelářský průmysl. Důsledkem bylo snižování mezd a propouštění, míra nezaměstnanosti tedy začala opět rychle narůstat. V roce 1967 klesl hospodářský růst do negativních hodnot a sice HDP klesl o 0,2 %. Nezaměstnanost

¹⁵ Deutsches historisches Museum – www.dhm.de/lemo - 1949-1955 *Jahre des Aufbaus in Ost und West*

¹⁶ Slaný, A., Žák, M.: *Hospodářská politika*, str. 231

¹⁷ Deutsches historisches Museum – www.dhm.de/lemo - 1955-1963 *Die Zuspitzung des Kalten Krieges*

¹⁸ Freiová, M.: Studie Občanského institutu č. 3 – *Uprchlíká otázka a my* (<http://www.obcinst.cz/cs/Studie-OI-c-3-UPRCHLICKA-OTAZKA-A-MY-c516/>)

a Statistisches Bundesamt

(<http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Content/Statistiken/Bevoelkerung/AuslaendischeBevoelkerung/Tabellen/Content100/Altersgruppen,templateId=renderPrint.psml>)

vzrostla během let 1966/1967 z 0,7 % na 2,2 %.¹⁹ V důsledku recese bylo nuceno opustit Německo i cca 0,5 milionu zahraničních pracovníků.²⁰

Po tomto cyklickém poklesu se výrazně změnila i německá hospodářská politika, jež se snažila regulovat poptávku pomocí fiskální politiky na rozdíl od dřívějšího trendu ovlivňovat poptávku monetárně. Nové hospodářsko-politické koncepty velké vládní koalice CDU/CSU a SPD, které spočívaly v aktivních státních investičních programech, však vedly k poměrně rychlému ozdravení. Tzv. „Stabilizační zákon“ z 10. května 1967, jenž zavazoval vládu sledovat kromě cenové stability také vysokou zaměstnanost a rovnováhu obchodní bilance při přiměřeném hospodářském růstu v rámci tržního prostředí, se stal instrumentem k zabránění budoucím výrazným konjunkturálním kolísáním.²¹

Poválečná obnova východoněmecké ekonomiky se začala vyvíjet pod taktovkou SSSR. Pozemkovou a průmyslovou reformou z let 1945/46 byl položen základní kámen socialistického centrálně plánovaného hospodářství podle sovětského vzoru, které pak bylo oficiálně zavedeno v roce 1948 a vyvrcholilo zřízením státní plánovací komise v roce 1950. Měnová reforma zde proběhla 23. června 1948.

Demontáže, neefektivita plánovaného hospodářství a útoky obyvatel na západ daly obnově v NDR podstatně pomalejší tempo než v SRN. Prioritou centrálně řízených víceletých plánů byla především stavba vlastního energetického, chemického a těžkého průmyslu, produkce spotřebního zboží byla na druhou stranu opomíjena. Velkoobchod přešel výhradně do vlastnictví státu. Hospodářské vztahy udržovala NDR téměř výhradně se socialistickými zeměmi východního bloku. První pětiletka od zavedení centrálně plánovaného hospodářství byla však v roce 1955 uzavřena s výrazným nedosažením naplánovaných cílů. Ve druhé polovině 50. let se však stabilizovalo i hospodářství NDR.²²

¹⁹ Deutsches historisches Museum – www.dhm.de/lemo - 1963-1974 Kontinuität und Wandel

²⁰ Šnaildauf, J.: *Arabské národnostní menšiny v Německu na pozadí současné diskuze o imigraci, integraci a multikulturalismu* (<http://www.amo.cz/publikace/arabske-narodnostni-mensiny-v-nemecku-na-pozadi-soucasne-diskuse-o-imigraci-integraci-a-multikulturalismu-1.html>)

²¹ Slaný, A., Žák, M.: *Hospodářská politika*, str. 231 a 232

²² Deutsches historisches Museum – www.dhm.de/lemo - 1949-1955 Jahre des Aufbaus in Ost und West

Po stavbě Berlínské zdi 13. srpna 1961, která zastavila masový odliv práceschopného obyvatelstva do západního Německa se stalo zájmem vedení NDR získat obyvatelstvo na svou stranu prostřednictvím zvyšující se životní úrovně. Od června 1963 se proto NDR pokoušela reformovat své socialistické hospodářství, tzv. „Nový ekonomický systém plánování a vedení“ („Neues ökonomisches System der Planung und Leitung“) zavedl myšlenku decentralizace a prvky hospodářské soutěže s cílem zajistit racionální a flexibilnější ekonomiku. Podniky dostaly širší rozhodovací kompetence a možnost disponovat svými zisky. Reformy vedly k výraznému zlepšení situace, již v roce 1964 vzrostla produktivita práce o 7 %.²³ Vládnoucí SED („Sozialistische Einheitspartei Deutschlands“) tak zaznamenala jistý úspěch, životní úroveň obyvatelstva se skutečně zvyšovala. Ani po přijetí zmíněných opatření však nebylo dosaženo perspektivního plánu 1966 – 1970 a hospodářský vývoj NDR silně zaostával za SRN. Strach vládnoucí strany ze ztráty moci díky tomuto experimentu v roce 1970 vedl k přerušení reformu a návratu zpět k silnému centralismu. Krach reformu pojal za oběť dlouholetého generálního sekretáře SED Waltera Ulbrichta, který byl vystřídán v květnu 1971 Erichem Honeckerem.²⁴

1.1.2 1973 - 1989

70. a 80. léta znamenala pro celý vyspělý svět, Německo nevyjímaje, období ve znamení hospodářských krizí a energetického nedostatku. První ropná krize z roku 1973 (druhá přišla v roce 1978) byla spouštěcím mechanismem nejtěžší hospodářské krize od konce války. Ke světové recesi přispělo také zhroucení mezinárodního měnového systému. Státy Evropských společenství mezi sebou v roce 1973 vytvořily evropský měnový blok, jehož vedoucí měnou se stala německá marka.²⁵

Ve srovnání s většinou ostatních průmyslových zemí se hospodářské potíže západního Německa po první ropné krizi držely v mezích. Sice v jejím důsledku krátkodobě klesla poptávka ze zahraničí, ale exportně zaměřená spolková republika dokázala své místo v rámci světového trhu obhájit. Krizi se podařilo SRN překonat právě díky fungujícímu sociálně-tržnímu hospodářství. Zatímco jiné země reagovaly na první ropný šok zrychleným růstem

²³ Deutsches historisches Museum – www.dhm.de/lemo - 1963-1974 *Kontinuität und Wandel*

²⁴ tamtéž

²⁵ Deutsches historisches Museum – www.dhm.de/lemo - 1974-1989 *Neue Herausforderungen*

peněz v oběhu s cílem zabránit recesi, německá centrální banka chránila měnovou stabilitu tak, že naopak zpomalila růst peněžní zásoby, aby tak zabránila inflaci. Inflace tak byla v SRN o polovinu nižší než v ostatních rozvinutých ekonomikách. Jako první centrální banka pak začala Bundesbanka v roce 1975 každoročně stanovovat inflační cíl, což je metoda používaná dodnes ve většině vyspělých ekonomik. Vedle boje s inflací pokračoval v 70. letech rozvoj sociálních programů.²⁶

Počátek 80. let byl opět ve znamení hospodářské krize vyvolané druhým ropným šokem v roce 1978. Západoněmecká hospodářská politika v reakci na krizi nabrala konzervativní směr. Jejím prvky byly ústup od nadměrných zásahů státu do ekonomiky, ústup od nadměrného sociálního břemene, které se výrazně zvětšilo během 70. let a ústup od původních forem strukturální politiky, jež podporovaly zastaralé výrobní struktury. Hospodářská politika se zaměřila na daňovou reformu a snížení daní ze zisků. Cílem tedy bylo ovlivnit sklon k investicím pomocí vyhlídky na vyšší zisky a pozitivně tak působit na zaměstnanost, hospodářský růst i výkonnost exportu.²⁷

Výrazných změn doznal v 70. a 80. letech západoněmecký trh práce. K tomu přispěly zmíněné hospodářské krize, technický vývoj a strukturální změny v hospodářství. Současně vstupovalo do profesního života stále více žen a silné poválečné ročníky. V roce 1973 SRN ukončila nábor zahraničních „Gastarbeiterů“.²⁸ Zatímco dříve byla nezaměstnanost závislá především na hospodářském cyklu (cyklická nezaměstnanost), ve zmiňovaném období byla stále více podmíněna strukturálně a i v době expanze jen těžko redukovatelná. To se týkalo především dřívějších klíčových odvětví jako těžba uhlí, ocelářský průmysl nebo stavba lodí. Hojně byly využívány nové technologie a mikroelektronika, což vedlo k racionalizaci a tedy k rušení četných pracovních míst. I přes přijetí opatření na podporu zaměstnanosti a obnovení hospodářského vzestupu v polovině 80. let, se nacházela míra nezaměstnanosti v roce 1989 na 7,9 %. Tomu předcházela růst nezaměstnanosti mezi lety 1974 a 1985 z 4,2 na 9,3 %. Celkově sice stoupal počet zaměstnaných a nová pracovní místa přibývala, ale na druhou stranu více míst ubývalo ve stagnujících odvětvích. Zaměstnavatelé museli čelit zesilujícímu tlaku

²⁶ Slaný, A., Žák, M.: *Hospodářská politika*, str. 232 a 233

²⁷ Tamtéž, str. 233 a 234

²⁸ Freiová, M.: Studie Občanského institutu č. 3 – *Uprchlíká otázka a my* (<http://www.obcinst.cz/cs/Studie-OI-c-3-UPRCHLICKA-OTAZKA-A-MY-c516/>)

odborů, které požadovaly zkrácení pracovní doby s cílem zajistit tak více pracovních příležitostí. Na to podniky přistoupit nechtěly, obávaly se poklesu své konkurenceschopnosti jako následku zvyšování cen kvůli růstu mzdových nákladů. Výsledkem těchto konfliktů byl oboustranný kompromis, v roce 1985 byla pracovní doba snížena na 38,5 hodiny za týden.²⁹

Zlomovým rokem v poválečných dějinách Německa byl rok 1989. Tlak ze strany SSSR na východní blok značně povolil. Novou éru SSSR započal svým nástupem v roce 1985 Michail Gorbačov, který svou politikou otevřel cestu k demokratizaci zemí východního bloku. Začátkem listopadu 1989 byly v mnoha zemích pořádány demonstrace, které požadovaly odstoupení socialistické vlády. Ne jinak tomu bylo i v NDR, kde největší demonstrace proběhla 4. listopadu. Pod heslem „Jsme jeden národ“ panovala mezi obyvatelstvem po pádu Berlínské zdi 9. listopadu 1989 touha po znovusjednocení obou německých států.³⁰

1.1.3 Sjednocení Německa v roce 1990 a jeho důsledky

Sjednocení Německa 3. října 1990 předcházely souhlas vítězných mocností a poté uzavření „Smlouvy o vytvoření hospodářské, měnové a sociální unie“ mezi západním a východním Německem. NDR převzala systém sociálně tržního hospodářství a právního uspořádání, včetně začlenění do Evropských společenství. Jedinou měnou se stala německá marka. Tím bylo prakticky uskutečněno začlenění NDR do spolkové republiky. Z právního hlediska proběhlo sjednocení připojením NDR k SRN podle článku 23 ústavy SRN.³¹

Financování německé jednoty a přeměna východoněmeckého hospodářství z centrálně plánovaného na tržní se stalo silnou zátěží, enormně vysoké náklady mnohonásobně převýšily původní plán spolkového kancléře Kohla. Z veřejných výdajů bylo na transformaci nových spolkových zemí vydáno přibližně 900 miliard marek.³²

²⁹ Deutsches historisches Museum – www.dhm.de/lemo - 1974-1989 *Neue Herausforderungen*

³⁰ tamtéž

³¹ Moravcová, D., Plechanovová, B., Kreidl, J.: *Evropská politika sjednoceného Německa 1990 - 1999*, str. 30

³² Moravcová, D., Plechanovová, B., Kreidl, J.: *Evropská politika sjednoceného Německa 1990 - 1999*, str. 41

S tím spojené problémy výrazně postihly především východní Němce, kteří nedokázali čelit západoněmecké konkurenci a jejichž podniky nebyly ani z poloviny tak produktivní, jako ty západoněmecké. Očekávaný „nový hospodářský zázrak“ se nedostavil. Správu národních podniků tehdejší NDR převzal po sjednocení založený Svěřenecký úřad pro privatizaci („Treuhandaanstalt“). Jeho úkolem bylo zprivatizovat cca 12 000 národních podniků, jež často musely projít řádnou sanací. Cca 3000 podniků bylo zrušeno.³³ Privatizace národních podniků však nedokázala kompenzovat ekonomickou zátěž, která sjednocení provázela. V nových spolkových zemích proto prudce rostla nezaměstnanost (srovnání míry nezaměstnanosti ve starých a nových spolkových zemích viz tabulka 18 v kapitole 3.2). S cílem dostat nezaměstnanost, hospodářskou krizi a finanční problémy východoněmeckých subjektů pod kontrolu odsouhlasila spolková vláda v roce 1991 podpůrný program „Společné dílo rozvoj východu“³⁴ („Gemeinschaftswerk Aufschwung Ost“), jenž obsahoval např. dodnes existující solidární daň („Solidaritätssteuer“), kterou přispívají na modernizaci nových zemí občané zemí starých. Nevýrazný hospodářský růst se v nových spolkových zemích dostavil až v roce 1992.

Zato západoněmecké podniky zažívaly poptávkový boom ze strany bývalé NDR. To ovšem nemělo žádný pozitivní vliv na jejich investiční činnost ve východoněmeckém hospodářství. 13. března 1993 byl spolkovou vládou, ministerskými předsedy jednotlivých zemí a špičkami politických stran schválen desetibodový program pro financování německé jednoty.³⁵

Od poloviny 90. let bylo u občanů bývalé NDR možno pozorovat výraznou nespokojenost, která v čase ještě více narůstala. Důvodem bylo zklamání z politiky a rovněž aspekty ekonomické, např. privatizace ukončená do prosince 1994 skončila schodkem 275 miliard marek.³⁶ U části občanů se začal objevovat názor, že za dob NDR byla jejich životní úroveň lepší, ačkoli původním motivem touhy po sjednocení bylo právě očekávané zvýšení hospodářské úrovně NDR, tedy i životní úrovně jejích obyvatel. Kromě toho panovala obecná

³³ Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie – *Wirtschaft im wiedervereinigten Deutschland* (<http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Ministerium/Geschichte/wirtschaftspolitik-seit-1949,did=159306.html>)

³⁴ Vlastní překlad autorky; Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie – *Wirtschaft im wiedervereinigten Deutschland* (<http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Ministerium/Geschichte/wirtschaftspolitik-seit-1949,did=159306.html>)

³⁵ Deutsches historisches Museum – www.dhm.de/lemo - 1990/1991-heute *Folgen der deutschen Einheit*

³⁶ Moravcová, D., Plechanovová, B., Kreidl, J.: *Evropská politika sjednoceného Německa 1990 – 1999*, str. 42

atmosféra znechucení politikou, což se projevilo i v preferencích v otázce podpory evropské integrace, souhlas vyjádřilo v roce 1992 67 % obyvatel, což bylo o 15 % méně než v roce 1990.³⁷

Celkový hospodářský vývoj Německa byl samozřejmě v roce 1990 sjednocením narušen, hospodářský růst byl opět nastartován v roce 1994 (viz graf 1 v kapitole 1.2). Náklady, které jsou spojeny se sjednocením, byly důvodem nevýrazného růstu i v dalších letech a Německo pocítuje jejich tíhu dodnes, v rámci obnovy bývalých spolkových zemí NDR „Aufbau Ost“, plynou na toto území masivní investice, je budována infrastruktura, je modernizován průmysl a podporována zaměstnanost. Právě v souladu s vývojem v této části Německa vytváří spolková vláda celkovou strukturální politiku SRN.³⁸

Sjednocením postavení Německa v procesu evropské integrace značně posílilo. Existovaly však i aspekty, které působily zcela opačným způsobem. Koncentrace SRN na kontinentální integraci byla narušena problémy, které doprovázely integraci vnitrostátní, tedy začlenění nových spolkových zemí do systému zemí starých. Ale i za těchto podmínek bylo Německo stále pro prohlubování integrace.

Měnová reforma ve sjednoceném Německu do jisté míry urychlila evropskou měnovou integraci. Jeho nová autonomní měnová politika představující hrozbu pro ostatní měny byla silnou motivací. Měnovou integrací mělo být zabráněno dominantnímu vlivu německé marky. Bez přímých následků sjednocení se dnes neobchází ani plnění pravidel Paktu stability a růstu. Evropská komise ale nahlíží na náklady na sjednocení jako na výjimku, pravidla pro Německo jsou tedy o něco mírnější. To se ovšem setkává s kritikou ze strany menších států, protože je to právě Německo, které se pro schválení Paktu stability a růstu zasazovalo a zároveň opakovaně jeho kritéria porušilo.³⁹ Je navíc diskutabilní, co lze a nelze počítat jako náklad na sjednocení Německa.

³⁷ Moravcová, D., Plechanovová, B., Kreidl, J.: *Evropská politika sjednoceného Německa 1990 – 1999*, str. 43

³⁸ Bundesministerium der Finanzen - *Jahresbericht der Bundesregierung zum Stand der Deutschen Einheit* (www.bundesfinanzministerium.de)

³⁹ euPortál – *Umíráček nad paktem stability* (<http://www.euportal.cz/PrintArticle/362-umiracek-nad-paktem-stability-sup-sup-.aspx>)

1.2 Charakteristika ekonomické situace posledních let

Německá ekonomika je největší ekonomikou EU. Její stav má proto díky intenzivnímu obchodu v rámci jednotného vnitřního trhu EU a Evropské měnové unii bezprostřední vliv na celkovou hospodářskou situaci v rámci EU a na jednotlivé ekonomiky členských zemí. Stagnace německé ekonomiky charakteristická pro 80. léta provázela i léta 90., a to následkem sjednocení obou německých států. V dlouhodobém horizontu lze ovšem spatřit velmi dynamický růst, HDP se mezi roky 1970 a 2006 v běžných cenách téměř zdesetinásobil.⁴⁰

Po přelomu tisíciletí se světová ekonomika nalézala sice v expanzi, ale ne příliš výrazné. V tabulce 2 můžeme sledovat v porovnání s Německem HDP vybraných zemí a EU15 v letech 2000 – 2006. Lze konstatovat, že s hospodářským poklesem se setkala jen Itálie a sice v roce 2002. Německé hospodářství má zásadní podíl na produkci celé EU, v každém z uvedených let vytvářelo mezi 22,4% a 21,5%⁴¹ HDP vyprodukovaného celou EU15, trend tohoto podílu je klesající. Druhé nejvyšší produkce v rámci EU dosahuje Velká Británie následovaná Francií. V posledních letech je Německo čtvrtou největší ekonomikou světa, předchází mu pouze USA, Japonsko a Čína, pátou pozici zaujímá v současnosti dynamicky se vyvíjející Indie.⁴²

⁴⁰ Source OECD: *OECD Factbook 2008 – Size of GDP*

(<http://oberon.sourceoecd.org/vl=339208/cl=27/nw=1/rpsv/factbook/020101.htm>)

⁴¹ Údaje dopočteny podle hodnot uvedených v tabulce

⁴² Source OECD: *OECD Factbook 2008 – Size of GDP*

(<http://oberon.sourceoecd.org/vl=339208/cl=27/nw=1/rpsv/factbook/020101.htm>)

Tabulka 2: HDP v letech 2000 – 2006 (mil. USD, běžné ceny, PPP)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
EU15 celkem	9505,4	10022	10420	10685,7	11218,1	11593,8	12245,8
Německo	2130,3	2212,6	2275,4	2360	2469,7	2514,8	2631,6
Velká Británie	1505,9	1601,6	1682,2	1746,1	1875	1901,7	1997
Francie	1533	1630,6	1711,2	1701,7	1768,7	1862,2	1962,1
Itálie	1455,8	1546,6	1532	1565	1595,4	1626,3	1699,2
Švýcarsko	227,7	234	245,2	246,6	257,7	266,3	285,3
USA	9764,8	10075,9	10417,6	10908	11630,9	12376,1	13132,9
Japonsko	3246,3	3330,6	3417,2	3509,9	3709,8	3870,3	4077,8

Zdroj: Source OECD: OECD Factbook 2008 – Size of GDP

(<http://oberon.sourceoecd.org/vl=339208/cl=27/nw=1/rpsv/factbook/020101.htm>)

Jiný pohled než pohled na charakter ekonomiky co do objemu nabízí HDP na obyvatele, které v rámci EU zobrazuje tabulka 3. S velkým náskokem dosahuje nejvyššího HDP na obyvatele Lucembursko, protipólem je Bulharsko, rozpětí mezi nimi činí 59400 eur. V roce 2007 mělo Německo pátý nejvyšší HDP na obyvatele, dlouhodobě se hodnota nachází nad průměrem EU 27 i EU 15.

Tabulka 3: HDP na obyvatele ve vybraných zemích EU v letech 2000 - 2007 (v EUR, PPS, tržní ceny)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU 27	19100	19800	20500	20700	21600	22500	23600	24900
EU 15	22000	22700	23400	23600	24500	25400	26500	27800
Lucembursko	46400	46300	49200	51300	54900	59600	65800	68900
Irsko	24900	26200	28200	29100	30700	32299	34700	37100
Nizozemí	25600	26400	27300	26800	28000	29600	31000	32900
Rakousko	25000	24700	25800	26300	27400	28700	29900	31600
Velká Británie	22700	23700	24700	25200	26700	27100	28100	29100
Německo	22600	23100	23600	24200	25200	25800	26900	28100
Francie	22000	22900	23700	23200	23800	25200	26300	27600
Itálie	22300	23300	22900	22900	23100	23600	24300	25200
Česká republika	13000	13900	14400	15200	16300	17100	18400	20200
Rumunsko	4900	5400	6000	6500	7400	7900	9100	10100
Bulharsko	5300	5800	6300	6700	7300	7900	8600	9500

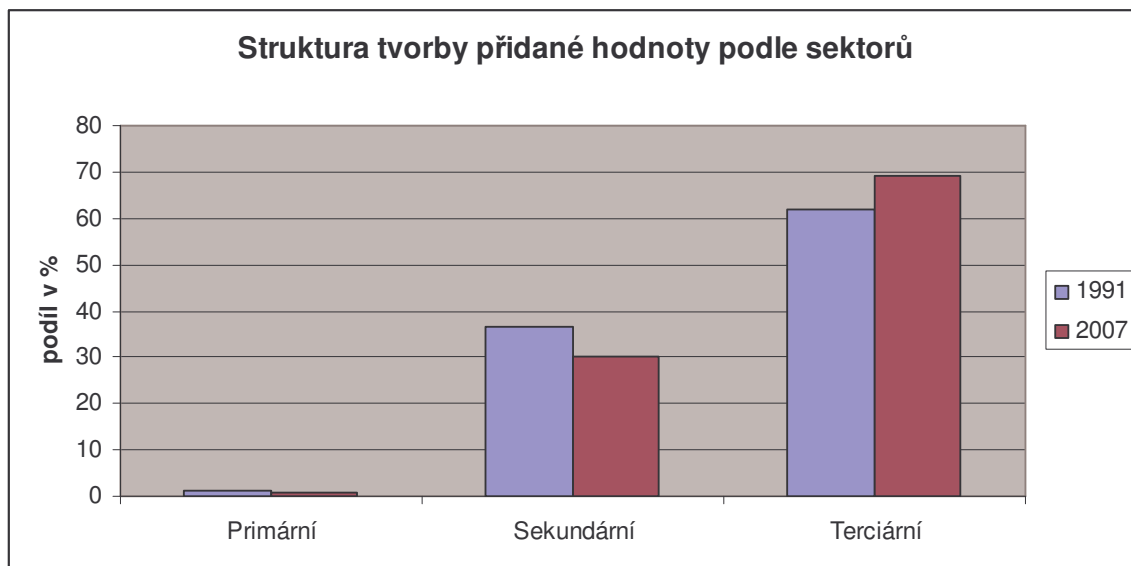
Zdroj: Eurostat

(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=REF_TB_national_accounts&root=REF_TB_national_accounts/t_na/t_nama/t_nama_gdp/tec00001)

Pohled na strukturu přidané hodnoty vyprodukované německou ekonomikou nabízí graf 1. Německý HDP je sice co do struktury tvořen tradičně převážně sektorem služeb, ovšem z konkrétních hodnot lze usuzovat, že německá ekonomika je ekonomika stále výrazně

průmyslová. Velký význam průmyslu je patrný, srovnáme-li jeho podíl např. s ekonomikou USA, pro kterou je charakteristický především sektor služeb. Podle OECD se v USA v roce 2006 sekundární sektor podílel pouze 22,8 procenty na celkové přidané hodnotě vyprodukované v tomto roce.⁴³ V Německu činil tento podíl v roce 2007 30,1%, což je rozdíl více než sedmi procent. V roce 1991, po sjednocení Německa, činil podíl terciárního sektoru 62 %, podíl sekundárního sektoru 36,6 % a podíl primárního sektoru 1,4 %. Do roku 2007 se hodnoty změnilы ve prospěch služeb, které vytvořily 69,0 % HDP, odvětví průmyslu se na HDP podílela v témže roce 30,1 procenty, podíl zemědělství a lesnictví klesl na 0,9 %, což můžeme označit za jev pro vyspělé ekonomiky typický.

Graf 1 Struktura tvorby přidané hodnoty podle sektorů, Německo, 1991 a 2007, v %



Zdroj: Statistisches Bundesamt – *Datenreport 2008*

(http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Publikationen/Querschnittsveroeffentlichungen/Datenreport__downloads,templateId=renderPrint.psml__nnn=true)

Dalším typickým jevem pro německou ekonomiku je velký význam exportu. Zaměříme-li se na využití vyprodukovaného HDP (

Tabulka 4), je na první pohled patrný zásadní podíl exportu. Tato hodnota se mezi léty 2000 a 2007 zvýšila o 65%. To hovoří pro fakt, že německá ekonomika se výrazně orientuje na export.

⁴³ Source OECD: OECD Factbook 2008 – Value added by activity

(<http://oberon.sourceoecd.org/vl=696254/cl=13/nw=1/rpsv/factbook/020301.htm>)

Tabulka 4 Využití HDP – Německo (běžné ceny, mld. EUR)

	HDP	Spotřeba domácností	Státní výdaje	Hrubé investice	Export	Import
2007	2422,9	1373,72	435,64	442,57	1137,19	966,22
2000	2062,5	1214,16	391,91	449,18	688,39	681,14

Zdroj: Statistisches Bundesamt

(<http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Content/Statistiken/Zeitreihen/WirtschaftAktuell/VolkswirtschaftlicheGesamtrechnungen/Content100/vgr410a,templateId=renderPrint.psm1>)

Dynamiku německého hospodářství ilustruje Graf 2, který zachycuje vývoj růstu reálného HDP v Německu. Hospodářský vývoj Německa byl narušen v roce 1990 sjednocením SRN a NDR. Ekonomika NDR totiž za ekonomikou SRN silně zaostávala a nově připojené země se tak staly finančním břemenem sjednoceného Německa. V rámci přeměny centrálně plánovaného hospodářství nových zemí na sociálně-tržní po západoněmeckém vzoru muselo být investováno především do hospodářských a sociálních reforem a do modernizace velmi zaostalého průmyslu. Do spolkových zemí bývalé NDR⁴⁴ plynou s cílem odstranit regionální disparity velké finanční prostředky z německé státní kasy i od soukromých investorů dodnes. Hospodářský růst byl po sjednocení opět nastartován v roce 1994. Od roku 1993 bylo nejvyššího růstu dosaženo v roce 2000 a to 3,2 %. Důvodem byl především enormní meziroční růst exportu, který činil 17,1 %.⁴⁵ Po roce 2000 však následovala několikaletá stagnace, růst byl zaznamenán až v roce 2004 a byl připisován opět především růstu exportu v tomto roce (10,1%⁴⁶) a větším investicím podniků.⁴⁷ Stagnace způsobila rovněž vysokou míru nezaměstnanosti. Důraznějšího růstu bylo dosaženo až v roce 2006.

⁴⁴ Spolkové země bývalé NDR: Sasko, Sasko-Anhaltsko, Braniborsko, Meklenbursko-Dolní Pomořansko

⁴⁵ Statistisches Bundesamt: *Gesamtentwicklung des deutschen Außenhandels*

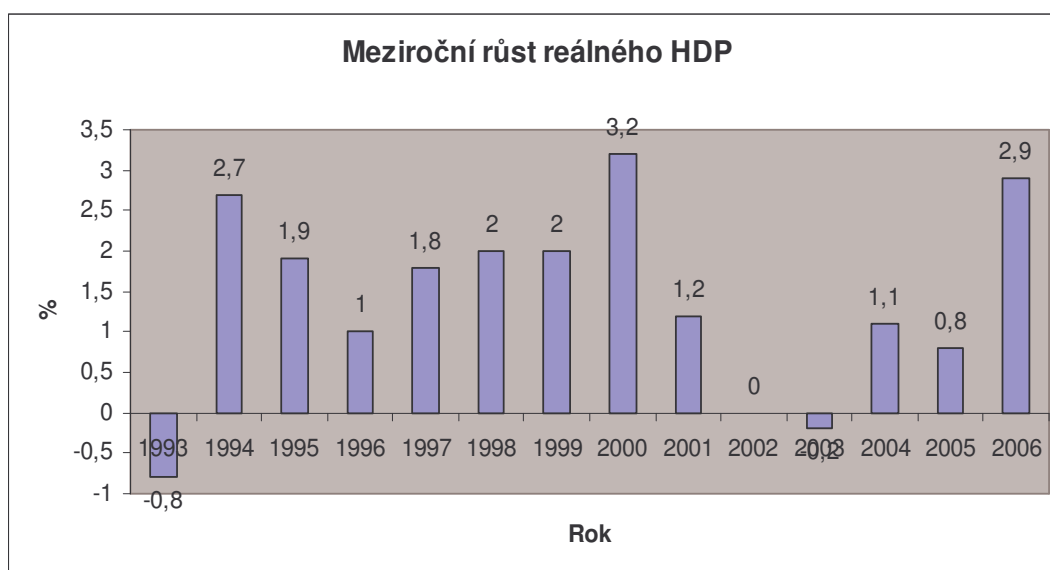
(<http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Content/Statistiken/Aussenhandel/Gesamtentwicklung/Tabellen/Content100/GesamtentwicklungAussenhandel,property=file.pdf>)

⁴⁶ tamtéž

⁴⁷ Euractiv: *Slabý ekonomický růst v Německu – žádné vyhlídky na zlepšení nejsou na obzoru*

(<http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/analiza/slab-ekonomick-rst-v-nmecku--dn-vyhldky-na-zlepen-nejsou-na->)

Graf 2: Vývoj růstu reálného HDP v Německu v letech 1993 – 2006 (v %)



Zdroj: Source OECD: OECD Factbook 2008 – Evolution of GDP

(<http://oberon.sourceoecd.org/vl=797012/cl=32/nw=1/rpsv/factbook/020201.htm>)

Německá ekonomika se v posledních letech nemusela potýkat s problémem cenové nestability. Pro tento fakt hovoří data uvedená v tabulce 5, tyto údaje o inflaci jsou určeny pomocí deflátoru HDP⁴⁸. Je patrné, že inflace v Německu v letech 2000 – 2006 zdaleka nedosáhla hranice dvou procent, jež je Evropskou centrální bankou vnímána jako hranice cenové stability. Hodnoty se nachází hluboko pod hodnotami průměrné inflace v celé eurozóně. Vzhledem ke své významnosti tak vývoj inflace v Německu tlačí na nízký růst inflace v eurozóně. Na nízké hodnoty inflace je však třeba nahlížet v kontextu hospodářského růstu, který byl v těchto letech velmi nevýrazný. Příliš nízká inflace mohla hospodářskému růstu částečně bránit. Od loňského roku se ale inflace zvyšovala, podle německého statistického úřadu dosáhla v roce 2007 2,3%, v červnu 2008 dosahovala roční míra inflace již 3,3%⁴⁹ (nejvíce od roku 1993), což se dá vysvětlit rostoucími cenami ropy, benzínu a potravin. Rovněž rostoucí index cen výrobců vypovídá o klesající konkurenceschopnosti německých výrobců ve srovnání se zahraničními výrobci. V současné době inflace opět klesá

⁴⁸ Deflátor HDP se zjišťuje tak, že HDP běžného roku se ocení nejprve v cenách běžného roku a poté v cenách minulého roku. Deflátor HDP je pak podíl HDP v cenách běžného roku a HDP v cenách minulého roku. – Holman, R.: *Ekonomie*, str. 540

⁴⁹ Tyto údaje německého statistického úřadu byly určeny pomocí indexu spotřebitelských cen. Tabulka 5 uvádí údaje OECD měřené pomocí deflátoru HDP. Zpravidla se hodnoty obou způsobů výpočtu lehce liší a sice údaje zjištěné deflátorem HDP bývají nižší. Pro roky 2007 a 2008 by tedy OECD pravděpodobně uvedla hodnoty nižší než německý statistický úřad.

(v říjnu obnášela roční míra inflace 2,4%), především v důsledku poklesu cen pohonných hmot spojeným se světovou hospodářskou krizí.⁵⁰

Tabulka 5: Vývoj inflace ve vybraných zemích EU v letech 2000 – 2006 (deflátor HDP, v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
EU15	1,4	2,4	2,6	2,3	2,1	2,0	2,0
Eurozóna	1,4	2,4	2,6	2,1	2,0	1,9	1,9
Německo	-0,7	1,2	1,4	1,2	1,1	0,7	0,6
Francie	1,4	2,0	2,4	1,9	1,6	1,7	2,3
Velká Británie	1,3	2,2	3,1	3,1	2,6	2,3	2,6
Itálie	2,0	3	3,4	3,1	2,9	2,2	1,8
Řecko	3,4	2,7	3,7	3,5	3,4	3,3	3,4

Zdroj: OECD Factbook 2008: Economic, Environmental and Social Statistics - ISBN 92-64-04054-4 - © OECD 2008

Dlouhodobě slabším článkem německé ekonomiky je nezaměstnanost. Počínaje hospodářskou recesí v roce 1993 se pohybovala míra nezaměstnanosti podle Eurostatu mezi 7 – 10 %. Rozložení nezaměstnanosti se ovšem výrazně liší v různých spolkových zemích. Počet nezaměstnaných je podstatně vyšší v zemích bývalé NDR. V roce 2005 dosáhla míra nezaměstnanosti nového poválečného rekordu a sice téměř 11 % (podle Eurostatu, Spolková agentura práce uvádí údaj 13%). Důvodem byl především slabý ekonomický růst (viz graf 1) a částečně také reforma pracovního trhu tzv. Hartz IV (vysvětlení viz kapitola 3.2). Od roku 2006 začala míra nezaměstnanosti opět klesat a letos se pohybovala v rozmezí od 8,7% do 7,4%, přičemž minima bylo dosaženo v listopadu, trend vývoje je v současné době klesající.⁵¹ Tabulka 6 nabízí mezinárodní srovnání. Celkově bývá míra nezaměstnanosti v Evropě výrazně vyšší než v USA či Japonsku. Zeměmi EU s nejnižší mírou nezaměstnanosti jsou Nizozemsko a Lucembursko. Naopak s nejvyšší nezaměstnaností se potýká Polsko, kde se míra nezaměstnanosti vyšplhala v roce 2002 na bezmála 20 %. Po vstupu do EU v roce 2004 však tamní nezaměstnanost začala opět klesat.

⁵⁰ Statistisches Bundesamt – Preise

(<http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Statistiken/Preise/Preise.psml>)

⁵¹ Bundesagentur für Arbeit – Statistik

(<http://www.pub.arbeitsamt.de/hst/services/statistik/000000/html/start/index.shtml>)

Tabulka 6: Míra nezaměstnanosti ve vybraných zemích v letech 2000 – 2006 (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
EU 27	8,7	8,5	8,9	9	9,1	8,9	8,2
Eurozóna	8,2	7,8	8,3	8,8	8,9	8,9	8,3
Německo	7,5	7,6	8,4	9,3	9,7	10,7	9,8
Nizozemsko	2,8	2,2	2,8	3,7	4,6	4,7	3,9
Polsko	16,1	18,2	19,9	19,6	19	17,7	13,8
Japonsko	4,7	5	5,4	5,3	4,7	4,4	4,1
USA	4	4,8	5,8	6	5,5	5,1	4,6

Zdroj: Eurostat

(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=2693,70381876,2693_70592044&_dad=portal&_schema=PORTAL)

Důležitým ukazatelem v souvislosti s trhem práce je produktivita práce, od které se přímo odvíjí výše mezd v dané zemi. Mezinárodní srovnání vybraných zemí EU a USA nabízí Graf 3, zobrazeny jsou hodnoty produktivity práce na zaměstnanou osobu resp. odpracovanou hodinu. Produktivitou práce na zaměstnanou osobu se podle Eurostatu rozumí podíl vyprodukovaného HDP a počtu pracujících osob, produktivitou práce na odpracovanou hodinu pak podíl vyprodukovaného HDP a počtu odpracovaných hodin.⁵² Obě sledované veličiny se v případě Německa nachází nad hodnotou stanovené báze. Tím lze vysvětlit výši průměrné roční mzdy na jednoho zaměstnance (viz Tabulka 7), která se dlouhodobě nachází výrazně nad průměrem EU27 i EU15. Produktivita práce v SRN však za posledních 7 let meziročně vzrůstala jen nepatrně.⁵³ Nejvyšší produktivity práce v EU dlouhodobě dosahuje Lucembursko. Rozdíl oproti zemi s nejnižší produktivitou práce – Bulharsku – je propastný.

⁵² Eurostat

(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/web/table/description.jsp>)

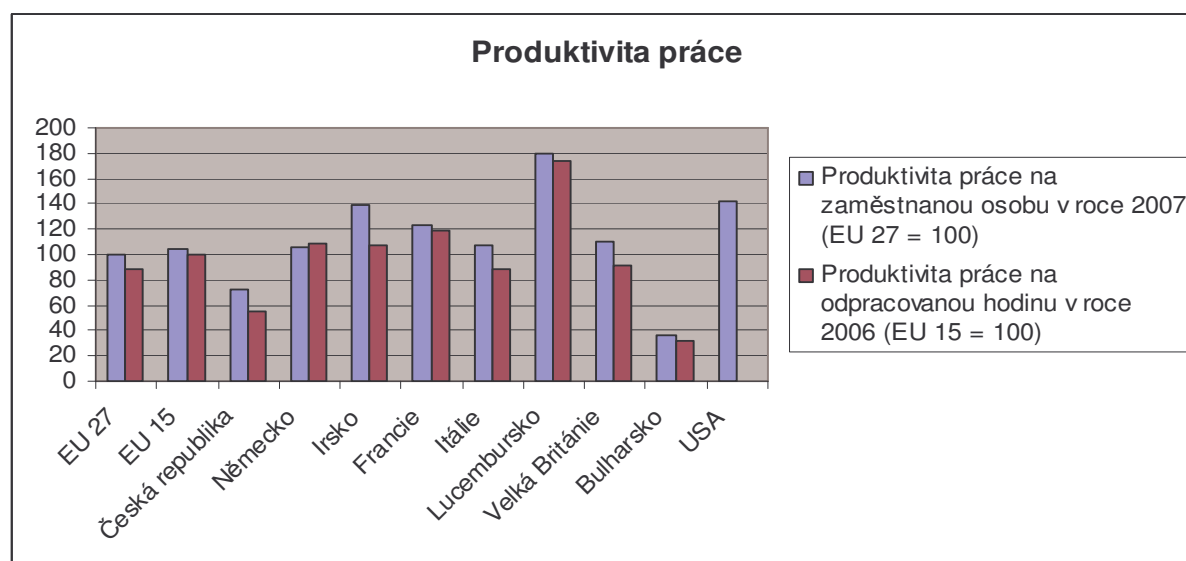
(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/web/table/description.jsp>)

⁵³ Eurostat

(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb030>)

(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/download.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsieb040>)

Graf 3: Produktivita práce ve vybraných zemích – relativní porovnání



Zdroj: Eurostat

(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb030>)

(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/download.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsieb040>)

Tabulka 7: Průměrná roční hrubá mzda na jednoho zaměstnance (EUR, sekundární a terciární sektor, podniky s více než deseti zaměstnanci)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
EU27	:	27948.3	30141.6	30348.9	28226.1	28992.4	:
EU15	30889.2	31768.5	32689.0	32929.7	34532.7	35416.9	:
Eurozóna (13)	28785.7	29587.6	30379.2	31088.8	32470.6	33163.6	:
Německo	37319.0	38204.0	39153.0	40056.0	40954.0	41694.0	42382.0
Dánsko	40962.2	41661.2	43577.2	44692.0	46122.0	47529.3	48307.3
Bulharsko	1436.1	1518.3	1587.8	1677.8	1784.2	1977.7	2195.0

Zdroj: Eurostat

(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00175>)

Tabulka 8 zachycuje vývoj nákladů na jednotku práce v letech 2000 – 2007. V posledních letech tyto náklady jak v EU 15, tak v EU 25 a EU 27 klesaly. V Německu tomu nebylo jinak, pokles byl dokonce výrazně větší než průměry EU. Důvodem je snížení podílu zaměstnavatelů na sociálním pojištění v rámci reformních opatření na trhu práce (viz kapitola 3.2).⁵⁴

⁵⁴ Institut der deutschen Wirtschaft Köln: IW-Newsletter-2008

(<http://www.iwkoeln.de/tabid/2282/ItemID/22417/language/en-US/Default.aspx>)

Tabulka 8: Meziroční reálný růst nákladů na jednotku práce v letech 2000 – 2007 (v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU 27	0,3	0,2	-0,4	-0,3	-1,4	-0,6	-1,2	-0,8
EU 25	0,2	0,2	-0,4	-0,4	-1,0	-0,7	-1,0	-0,8
EU15	0,3	0,2	-0,3	-0,3	-0,9	-0,5	-0,8	-0,7
Německo	1,3	-0,4	-0,6	-0,3	-1,4	-1,6	-1,8	-1,4
Francie	-0,2	0,3	0,6	-0,1	-0,5	-0,2	-0,5	-0,4
Velká Británie	1,7	1,3	-1,2	-0,1	-0,1	0,8	-0,4	-1,6
Itálie	-1,4	0,1	0,2	0,9	-0,5	0,8	0,6	-0,6

Zdroj: Eurostat

(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb070>)

Německá ekonomika je výrazně exportně orientovaná, od roku 2003 si udržuje status největšího exportéra světa a předstihuje tak USA i Čínu.⁵⁵ Jako země poměrně chudá na nerostné suroviny je ale závislá rovněž na importu, především v energetickém odvětví. Obrat německého zahraničního obchodu se mezi lety 1960 a 2005 téměř ztřicetinasobil.⁵⁶ Graf 4 zobrazuje vývoj zahraničního obchodu SRN v letech 1990 – 2006. V průběhu celého období bylo saldo vždy kladné, nejvyššího přebytku bylo dosaženo v roce 2006. Nejvýznamnějšími exportními artikly Německa jsou automobily (19,2 % exportu, 2005), stroje (14,1 % exportu, 2005) a produkty chemického průmyslu (13,1 % exportu, 2005).⁵⁷

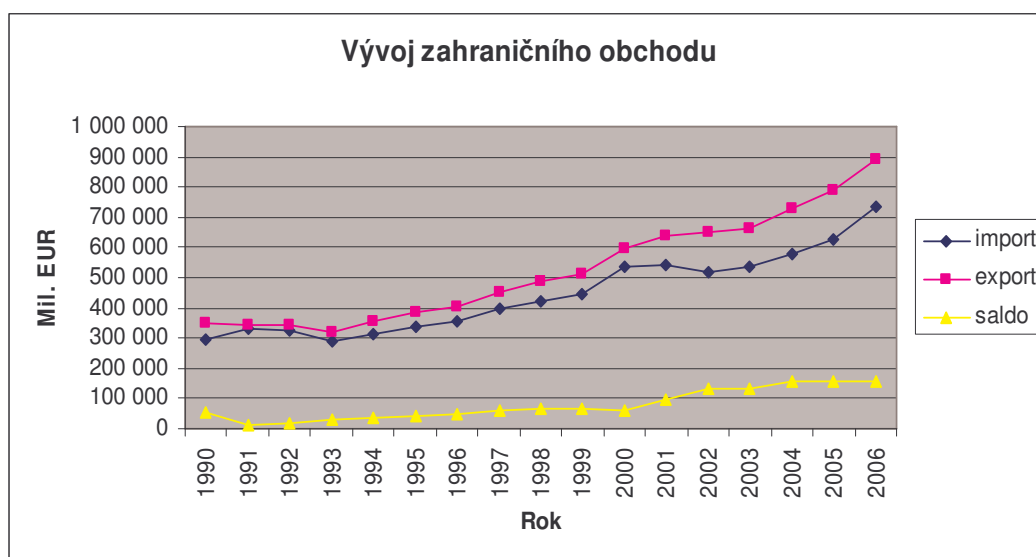
⁵⁵ WTO: *International Trade Statistics 2007*

(<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=DE>)

⁵⁶ Statistisches Bundesamt – Datenreport 2006

⁵⁷ Statistisches Bundesamt – Datenreport 2006

Graf 4: Vývoj německého zahraničního obchodu v letech 1990 – 2006 (mil. EUR)



Zdroj: Statistisches Bundesamt: *Gesamtentwicklung des deutschen Außenhandels*

(<http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Content/Statistiken/Aussenhandel/Gesamtentwicklung/Tabellen/Content100/GesamtentwicklungAussenhandel,property=file.pdf>)

Nejdůležitější odbytiště pro německé zboží leží v Evropě, stejně tak většina importu pochází z Evropy, především ze zemí EU, tímto způsobem se odvíjí více než 73 % zahraničního obchodu SRN. Podíl exportu do zemí EU činil v roce 2005 63 % celkového exportu a dovoz ze zemí EU v témže roce 59 % celkového dovozu. Bezpochyby největším obchodním partnerem SRN je Francie, se kterou je realizováno 9,5 % obrátu celkového zahraničního obchodu.⁵⁸

Dalšími největšími obchodními partnery jsou země amerického kontinentu, především USA, kterým jsou v rámci exportu na tento kontinent určeny přibližně tři čtvrtiny. Přes Atlantik z Německa mířilo 12 % vývozu, opačným směrem pak 9 % dovozu do SRN. Zatímco bilance obchodu s americkým kontinentem je kladná ve prospěch Německa, v případě Asie je tomu naopak. V Asii je největším obchodním partnerem Čína. Z Číny dovezlo Německo v roce 2005 zboží v hodnotě 39,9 miliard EUR, což znamenalo růst o 21,6 % oproti předchozímu roku. Do Číny vyvezla spolková republika zboží v hodnotě 21,3 miliard EUR, to představovalo ve srovnání s rokem 2004 růst o pouhé 1,4 %.⁵⁹ Tabulka 9 zachycuje hodnoty obchodu s největšími obchodními partnery.

⁵⁸ Statistisches Bundesamt – Datenreport 2006

⁵⁹ Statistisches Bundesamt – Datenreport 2006

Tabulka 9: Žebříček obchodních partnerů Německa v roce 2007 (mil. EUR)

Pořadí	Země původu	Import	Země určení	Export
1	Francie	64911,7	Francie	93860,6
2	Nizozemsko	64327,6	USA	73356
3	Čína	54648,6	Velká Británie	70998,8
4	USA	45626,3	Itálie	65146

Zdroj: Außenhandel - Rangfolge der Handelspartner im Außenhandel der Bundesrepublik Deutschland

(<http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Content/Statistiken/Aussenhandel/Handelspartner/Tabellen/Content100/RangfolgeHandelspartner,property=file.pdf>)

2 Vztah Německa k Evropské unii (1990 – 2008)

2.1 Postavení Německa v procesu evropské integrace

Již od založení evropských společenství Římskými smlouvami v roce 1958 hraje Německo jako nejlidnatější členský stát ve společenství nezastupitelnou roli. Jeho hlas se výrazně promítá do rozhodování evropských institucí. V Radě EU disponuje SRN spolu s Francií, Velkou Británií a Itálií po 29 hlasech z celkových 345, což představuje podíl 8,4%.⁶⁰ Poměříme-li ovšem počet hlasů v Radě a podíl Německa na celkovém počtu obyvatel EU, který činí bezmála 17%, můžeme usoudit, že Německo je v počtu hlasů v Radě ve vztahu k počtu obyvatel oproti dalším třem uvedeným zemím s 29 hlasy, které mají o cca jednu třetinu méně obyvatel než SRN, znevýhodněno. V Evropském parlamentu sedí 99 německých poslanců, což tvoří podíl 12,6% z celkového počtu evropských poslanců, kterých je 785. Rovněž podíl v parlamentu má Německo mezi všemi členskými státy zdaleka nejvyšší, následováno je Francií, Velkou Británií a Itálií, jež mají po 78 hlasech.⁶¹

Na začátku devadesátých let byla evropská politika zakotvena do článku číslo 23 německé ústavy: „(1) Při realizování sjednocené Evropy spolupůsobí Německo při rozvoji Evropské unie, která je zavázána k demokratickým, státně-právním, sociálním a federativním zásadám a principu subsidiarity a zaručuje s touto zásadou srovnatelnou ochranu základních práv. Spolek může za tímto účelem pomocí zákona se souhlasem Spolkové rady přenášet výsostná práva.[...]“⁶² Sjednocení SRN a NDR přineslo výrazné posílení pozice Německa v rámci Evropy. Společně s Francií tak působí jako tažná síla evropského integračního procesu a jejich bilaterální vztahy jsou proto významné i na poli evropském.

Po sjednocení Německa Evropa očekávala silnou oporu a nový integrační motor, na druhou stranu byly úskalím pro SRN obavy některých členských států z vytvoření hegemoniálního vlivu Německa, které byly spojeny s prohlubováním integrace. Německá integrační politika

⁶⁰ Euroskop – Vážení hlasů v Radě EU (<http://www.euroskop.cz/99/sekce/rozhodovani-v-rade-eu/>)

⁶¹ Europa 2007, Europäisches Parlament – Informationsbüro für Österreich, str. 32

⁶² Vlastní překlad autorky z německého originálu – Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, 23. 05. 1949, článek 23, odstavec 1 (<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gg/gesamt.pdf>)

ovšem byla provázena po roce 1990 problémem vnitřní integrace a sebeidentifikace jako suverénního státu. „... pro německou politiku bylo obtížné nalézt soulad mezi ustavením národního státu Němců a získáním neomezené suverenity tohoto státu na jedné straně, a tendencí prohlubovat nadnárodní (supranacionální) dimenzi Evropských společenství, která vyžadovala další předávání částí práv suverénního státu nadnárodním strukturám a orgánům.“⁶³ Sjedené Německo tedy již hned od počátku muselo nacházet kompromis mezi oběma aspekty.

Jednou z německých priorit v rámci evropské integrace je její prohlubování a posilování pozice Evropského parlamentu a Komise a tedy snižování tzv. „deficitu demokracie“. Prvním zásadním krokem Evropských společenství k prohloubení integrace v době po sjednocení Německa byl podpis Maastrichtské smlouvy 7. února 1992. Požadavkem SRN bylo posílení kompetencí Evropského parlamentu. Posílení sice naplněno bylo (souhlas resp. spolurozhodování s Radou), ovšem v menším rozsahu než byly německé plány, parlament nedostal právo iniciovat zákony a po sporu s Francií se ani nepodařilo změnit počet evropských poslanců. O zvýšení počtu poslanců bylo rozhodnuto až Evropskou radou v prosinci 1992. Počet 518 byl rozšířen na 567, Německu tak připadlo dnešních 99 mandátů místo původních 81.⁶⁴ V případě Německa však tento počet mandátů zůstal stejný i s dalším navyšováním počtu poslanců v souladu s rozšiřování členské základny EU, poměrná síla Německa v parlamentu je dnes tedy o poznání slabší. Další krok vpřed v rámci úsilí o prohloubení integrace představoval summit v Amsterdamu v roce 1997. Ze stanovených cílů se Německu do nové revizní smlouvy podařilo prosadit rozšíření kompetencí EU v rámci třetího pilíře (tzn. rozšíření oblasti hlasování kvalifikovanou většinou)⁶⁵ a úspěchu dosáhlo v otázce měnové unie, byl právně zakotven Pakt stability a růstu.

V procesu přijímání legislativní úpravy měnové unie Německo sehrálo důležitou roli. Již do Maastrichtské smlouvy se spolkové vládě podařilo prosadit, že podmínkou vstupu do měnové unie bude plnění tzv. konvergenčních kritérií s cílem zajistit hospodářskou stabilitu. Na dublinském summitu EU v roce 1996 se pak SRN zasadila o schválení výše zmíněného Paktu

⁶³ Moravcová, D., Plechanovová, B., Kreidl, J.: *Evropská politika sjednoceného Německa 1990 – 1999*, str. 37

⁶⁴ Moravcová, D., Plechanovová, B., Kreidl, J.: *Evropská politika sjednoceného Německa 1990 – 1999*, str. 39

⁶⁵ Smlouva o Evropské unii – Amsterodamská smlouva z 2. 10. 1997

(<http://www.euroskop.cz/196/sekce/zakladni-smlouvy-spolecenstvi-a-jejich-novelizace/>)

stability a růstu, jehož cílem bylo zajistit rozpočtovou disciplínu v rámci měnové unie pod hrozbou sankcí za nedodržení konvergenčních kritérií. Hlavním autorem Paktu stability a růstu, který konvergenční kritéria přesně stanovil⁶⁶, byl německý ministr financí Theo Waigel. Státy, které kritéria splňovaly, mohly zavést společnou měnu euro. Sankce pro neplnění kritérií mohou být v některých případech odpuštěny, např. při hospodářském poklesu o více než 2 %, o tom rozhoduje Rada EU kvalifikovanou většinou.⁶⁷

Německá evropská politika vždy oficiálně podporovala další rozšiřování EU jak na jih, tak na sever a východ. V tomto bodě však lze narazit na rozdílnost politiky francouzské a německé. Zatímco Německo vždy vidělo partnerství v severoevropských a východoevropských státech, Francie spatřovala možnost spolupráce se státy jihoevropskými. Již v roce 1993 vystoupil spolkový kancléř Helmut Kohl ve francouzském Senátu s projevem, kde se vyslovil jednoznačně pro další rozšíření EU na východ. Pozornost Paříže se v této době však upírala spíše právě na jižní středomořské země. Misky evropských mocenských vah mezi Francií a Německem se tedy po připojení Rakouska, Finska a Švédska v roce 1995 naklonily v německý prospěch. Kromě toho se v té době Francie potýkala s vnitropolitickými problémy. „Francie se v té době také musela vyrovnat se skutečností, že již není ve vztahu k Německu v roli ochránce a garanta jeho práv. Její role jako velmoci tím definitivně skončila a ona se musela smířit s postavením plynoucím z vlastnictví jaderných zbraní a stálého křesla v Radě bezpečnosti OSN.“⁶⁸

Východní rozšíření EU Německo podmiňovalo principem „nejdříve prohloubení, pak rozšíření“⁶⁹, aby se Evropská unie nestala zvýšením počtu členů neakceschopnou. Právě tak posléze rozšíření proběhlo, vstupu zemí střední a východní Evropy v roce 2004 předcházela v roce 2000 podpis smlouvy z Nice, která byla další revizí Smlouvy o Evropské unii a

⁶⁶ Průměrná roční míra inflace nesmí být vyšší o více než 1,5 % než průměrná inflace tří nejúspěšnějších států, deficit státního rozpočtu nesmí přesahovat 3 % HDP, státní dluh nesmí převyšovat 60 % HDP, měnový kurz musí být po dva roky stabilní, dlouhodobá úroková míra nesmí převýšit průměrnou úrokovou míru tří nejúspěšnějších států o více než 2 % (zdroj: Evropská komise – ČR: *Konvergenční kritéria* http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_63_cs.htm)

⁶⁷ Sagit: *Pakt stability a růstu – Právo Evropské unie*

(http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=156&typ=r&levelid=EU_183.HTM)

⁶⁸ Moravcová, D., Plechanovová, B., Kreidl, J.: *Evropská politika sjednoceného Německa 1990 – 1999*, str. 77

⁶⁹ tamtéž

předpokládala nové rozdělení hlasů v Radě, nové přidělení počtu poslanců v parlamentu jednotlivým zemím, přizpůsobení počtu komisařů většímu počtu členských zemí a upravila systém rozhodování.⁷⁰ Do smlouvy z Nice se Německu podařilo prosadit požadavek na zachování pravidla jednomyslnosti v oblasti azylové a imigrační politiky a sice do roku 2004.⁷¹

Podstatné principy německé evropské politiky měla právně zakotvit tzv. euroústava (oficiálně Smlouva o ústavě pro Evropu, 2005). Těmi bylo rozdělení kompetencí, nový postup ke kontrole subsidiarity a Charta základních práv EU. Evropská unie se měla stát demokratičtější, akceschopnější, efektivnější.⁷² Po odmítnutí Evropské ústavy referendy v Nizozemsku a ve Francii položilo Německo během svého předsednictví v Radě EU ve druhé polovině roku 2007 (viz kapitola 2.4) základy Lisabonské smlouvy, která má na přechodnou dobu řešit problémy, jež přetrvávají od krachu ústavy.

2.2 Německo a jednotný vnitřní trh

Pozitivní efekty plynoucí pro německou ekonomiku z existence jednotného vnitřního trhu se nedají popřít. Studie zabývající se tímto tématem zpravidla docházejí ke stejnému závěru, a to i v případě ostatních členských států, ať rozlohou trhu větších či menších. Regionální integrace vede ke zintenzivnění obchodu mezi zúčastněnými zeměmi, obchod mezi zeměmi EU se tedy výrazně zvýšil. Připojení k evropskému vnitřnímu trhu je jednoznačně největší motivací pro další kandidátské země, jež usilují o vstup do EU. Hospodářsky silné státy mohou neomezeně využívat možnosti velkého vnitřního trhu (jako je tomu v případě Německa) a slabší ekonomiky a regiony těží navíc z efektů strukturální politiky, jež má mimo jiné vyrovnávat regionální disparity v rámci konkurenceschopnosti uvnitř trhu EU.

⁷⁰ Evropská komise – ČR (http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_232_cs.htm)

⁷¹ Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, časopis Integrace (<http://www.integrace.cz/integrace/live/vysledky.asp>)

⁷² Wessels, W., Diedrichs, U.: *Die neue Europäische Union: im vitalen Interesse Deutschlands?* - Deutsche Europapolitik – Strategien für einen Wegweiser: Verstärkter Nutzen durch verbesserte Integration?

Jednotný vnitřní trh ovšem představuje pro SRN i rizika, kterým je např. rostoucí konkurenční tlak v určitých oblastech trhu, který posílil po východním rozšíření EU v roce 2004, kdy se trh podstatně zvětšil. Problémem německé ekonomiky jsou především vysoké mzdové náklady a vysoké daňové zatížení. Protože export zajišťuje v Německu velké množství pracovních míst, je úspěšnost německého hospodářství na odbytu v rámci jednotného trhu silně závislá. K hospodářskému růstu by nevedla cesta pokoušet se konkurovat méně vyspělým ekonomikám na úrovni mzdových nákladů. Možnost lze spatřovat spíše ve snaze profitovat z mezinárodní kooperace a dělby práce⁷³, která je podmínkami jednotného vnitřního trhu výrazně zjednodušená. Vytvoření vnitřního trhu spustilo investiční činnost, umožnilo zvýšení produktivity německých podniků a jejich internacionalizaci a vedlo ke zvyšování konkurenceschopnosti.

Tabulka 10 zachycuje zahraniční obchod Německa v rámci EU v letech 2002 až 2007. Hodnota exportu do EU27 i importu z EU27 se rok co rok zvyšovala a bilance vykazovala vysoké kladné saldo. Status Německa jako světového exportéra číslo jedna se samozřejmě promítá i do obchodu Německa v rámci EU, jeho podíl na vzájemném exportu členských zemí je vyšší než jedna pětina a podíl se stále zvyšuje. Téměř 20% dosahuje i podíl na vnitřním importu. Hodnoty podporují fakt, že země evropského vnitřního trhu jsou pro Německo nejvýznamnějšími obchodními partnery.

Tabulka 10 Hodnota německého obchodu s EU27(1000 mil. EUR), podíl Německa na celkovém vnitřním obchodu EU27 (v %) v letech 2002 – 2007

		2002	2003	2004	2005	2006	2007
Import	Hodnota	340.57	353.33	377.75	402.69	460.13	497.28
	Podíl na EU27 (%)	18.9	19.4	19.0	18.8	19.0	19.3
Export	Hodnota	412.71	431.13	472.27	501.64	561.35	623.86
	Podíl na EU27 (%)	21.8	22.5	22.8	22.6	22.5	23.6

Zdroj: Eurostat

(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/&product=REF_TB_external_trade&depth=2)

Zaměříme-li se na tabulku 11, zjistíme, že v rámci přímých zahraničních investic uvnitř EU27 plynou zpravidla vyšší hodnoty z EU do Německa než z Německa do EU. Záporné saldo

⁷³ Wessels, W., Diedrichs, U.: *Die neue Europäische Union: im vitalen Interesse Deutschlands?* -

Wirtschaftsstandort Deutschland: Auswirkungen des EU-Binnenmarktes auf die deutsche Wirtschaft

přímých investic vykázal finanční účet německé platební bilance v uvedených letech pouze v roce 2001 a 2003.

Tabulka 11 Německé přímé zahraniční investice do EU27 (mil. EUR), 2001 – 2007

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
do EU27	-10102	23865	-4558	8444	33418	39494	70617

Zdroj: Eurostat

(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/t_bop/t_bop_fdi&language=en&product=REF_TB_balance_of_payments&root=REF_TB_balance_of_payments&scrollto=0)

Velký vliv mělo na ekonomiku EU potažmo na ekonomiku Německa již zmíněné východní rozšíření EU. Objem obchodu EU s nově přistoupivšími zeměmi převýšil objem obchodu EU s USA. Vybavenost výrobními faktory a jejich ceny jsou v nových zemích podstatně nižší než v EU15.⁷⁴ Obchod mezi Německem a těmito osmi státy se mezi lety 2000 a 2004 výrazně zvýšil. Pro ilustraci slouží tabulka 12. Z hodnot je patrné, že německý trh se pro dovoz z těchto oblastí poměrně ochotně otevřel, více než další západoevropské členské země. Největší nárůst exportu byl zaznamenán do Estonska, importu ze Slovenska. V absolutních číslech jsou však největšími obchodními partnery Německa z uvedených zemí Česká republika, Polsko a Maďarsko.

⁷⁴ Wessels, W., Diedrichs, U.: *Die neue Europäische Union: im vitalen Interesse Deutschlands?* -

Wirtschaftsstandort Deutschland: Auswirkungen des EU-Binnenmarktes auf die deutsche Wirtschaft

Tabulka 12 Regionální struktura vzájemného obchodu Německa a střední a východní Evropy v letech 2000 – 2004 (v mld. EUR)

	Export			Import		
	2000	2004	změna v %	2000	2004	změna v %
Celkem	597,4	733,4	23	538,3	577,4	7
Evropa	437,8	545,4	25	374,9	415,5	11
Stř. a vých. Evropa	45,0	60,4	34	42,6	57,8	36
ČR	12,8	17,8	39	12,8	17,0	33
Estonsko	0,4	0,7	75	0,3	0,5	67
Maďarsko	10,3	12,5	21	10,6	13,4	26
Lotyšsko	0,6	0,8	33	0,4	0,4	0
Litva	0,9	1,5	67	0,6	0,7	17
Polsko	14,5	18,8	30	11,9	15,9	34
Slovinsko	2,2	2,7	23	2,6	2,3	-11,5
Slovensko	3,3	5,6	70	3,4	7,6	124

Zdroj: Wessels, W., Diedrichs, U.: Die neue Europäische Union: im vitalen Interesse Deutschlands? - Wirtschaftsstandort Deutschland: Auswirkungen des EU-Binnenmarktes auf die deutsche Wirtschaft

Intenzita obchodu se zeměmi střední a východní Evropy se zvýšila na úkor obchodu se starými středomořskými zeměmi EU.⁷⁵ Důvodem pro tento fakt je aspekt geografický. Proto z východního rozšíření těží rozdílně i jednotlivé spolkové země a sice nejvíce ty, které leží novým zemím nejbližší. Ze stejného důvodu profitovaly země ležící západněji než Německo z rozšíření méně.

Z růstu obchodu s novými členskými státy těží v SRN především vysoce kvalifikované pracovní síly, méně kvalifikovaní pracovníci naopak ztrácejí. Autoři analýzy o vlivu jednotného vnitřního trhu EU na německé národní hospodářství Keuschnigg, Keuschniggová a Kohler (1999) propočítaly (vstupem byla data o německém exportu a importu v roce 1996), že německý HDP vzrostl o 0,39 % důsledkem existence vnitřního trhu a o 0,38 % důsledkem východního rozšíření EU.

Ekonomické výhody přinesla rovněž společná evropská měna. Evropský obchod se s odpadnutím kursových rizik a poklesu transakčních nákladů v rámci měnové unie stal méně nákladným. Společná měna ale představuje pro země eurozóny na druhou stranu závazek v podobě finanční a rozpočtové disciplíny. Německo má dlouhodobě s plněním konvergenčních kritérií vážné problémy, domáhalo se však výjimky z udělení sankcí mimo

⁷⁵ Wessels, W., Diedrichs, U.: Die neue Europäische Union: im vitalen Interesse Deutschlands? -

Wirtschaftsstandort Deutschland: Auswirkungen des EU-Binnenmarktes auf die deutsche Wirtschaft

jiné z důvodu přetrvávajících vysokých nákladů spojených se sjednocením Německa. Rovněž Francie se potýká s problémem rozpočtové disciplíny, přesto se jí taktéž dařilo vyjednat s ECOFINem⁷⁶ výjimku. Proces sankcionování není nikdy spouštěn automaticky, důsledky bývají vyvedeny na základě politického vyjednávání. Paradoxem je, že při schvalování Paktu stability a růstu právě Německo usilovalo o automatické spouštění sankcí. Obě velké země v ohledu rozpočtové disciplíny postrádají autoritu.⁷⁷ Co se týká deficitu státního rozpočtu, se situace v obou zemích v posledních letech výrazně zlepšila, hodnoty zachycuje tabulka 13.

Tabulka 13 Státní dluh a deficit státního rozpočtu v Německu a ve Francii, 2004 – 2007

	Státní dluh				Deficit státního rozpočtu			
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007
Německo	65,6	67,8	67,6	65,0	-3,8	-3,4	-1,6	0,0
Francie	64,9	66,4	63,6	64,2	-3,6	-2,9	-2,4	-2,7
EU27	62,0	62,6	61,2	58,7	-2,8	-2,5	-1,4	-0,9

Zdroj: Statistisches Bundesamt (www.destatis.de)

Podle údajů, které uvádí německý statistický úřad nelze v případě Německa po zavedení společné měny sledovat výrazný růst exportu do zemí eurozóny, spíše naopak, export do třetích zemí rostl rychleji, to i přesto, že teoreticky by měl být obchod zemí se společnou měnou méně nákladný a mohl by nahradit část dřívějšího obchodu se zeměmi s jinými měnami a růst tak rychleji. Jako možné vysvětlení se nabízí vyšší hospodářská dynamika v oblastech mimo eurozónu a v prvních třech letech po zavedení sehrál důležitou roli i fakt, že euro oslabovalo vůči dolaru a export z eurozóny byl podstatně levnější pro země mimo měnovou unii než pro země uvnitř. To zvýšilo konkurenceschopnost německých podniků v rámci trhu mimo eurozónu, posilováním eura od roku 2002 se ovšem tato pozice opět zhoršila.

⁷⁶ ECOFIN – rada ministrů financí Evropské unie

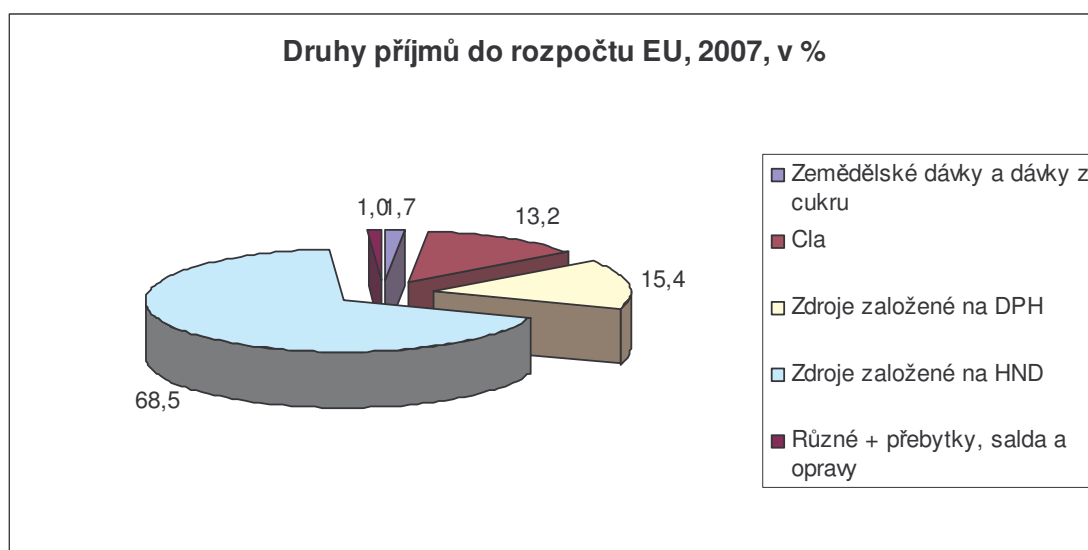
⁷⁷ Integrace: Pakt stability a růstu: rovní a rovnější

(http://www.integrace.cz/integrace/koment_zobraz.asp?id=12)

2.3 Německo jako čistý plátec do rozpočtu Evropské unie

Jako nejsilnější ekonomika EU je SRN největším plátcem do rozpočtu EU, ovšem ne největším příjemcem z rozpočtu. Rozpočet je financován čtyřmi hlavními druhy příspěvků od všech členských států: dva tzv. tradiční zdroje – zemědělské dávky a cla plynoucí z obchodu se třetími zeměmi, podíl z DPH a podíl na vyprodukovaném HND. Méně významným zdrojem pak jsou dávky z cukru.⁷⁸ Podíly jednotlivých druhů příjmů pro rozpočet v roce 2007 zachycuje graf 5. Lví podíl tvoří zdroje založené na HND, tzv. „čtvrtý zdroj“.

Graf 5 Rozčlenění rozpočtu podle druhů příjmů, celkový rozpočet 115 497, 22 mil. EUR



Zdroj: Internetové stránky Komise

(http://ec.europa.eu/budget/library/publications/budget_in_fig/syntchif_2007_2_cs.pdf)

Vlády všech členských států se dohodly na tom, že horní hranicí pro stanovení hodnoty evropského rozpočtu bude 1,048 % HNP vyprodukovaného v EU.⁷⁹ Finanční prostředky z rozpočtu plynou k členským státům především v rámci zemědělské a strukturální politiky. Zemědělské výdaje mají od počátku klesající tendenci. Zatímco v roce 1970 plynulo na agrární politiku 92 % prostředků rozpočtu, v roce 2004 to bylo pouze 42,6 %. V případě

⁷⁸ Internetové stránky Komise – *Budget in Figures*

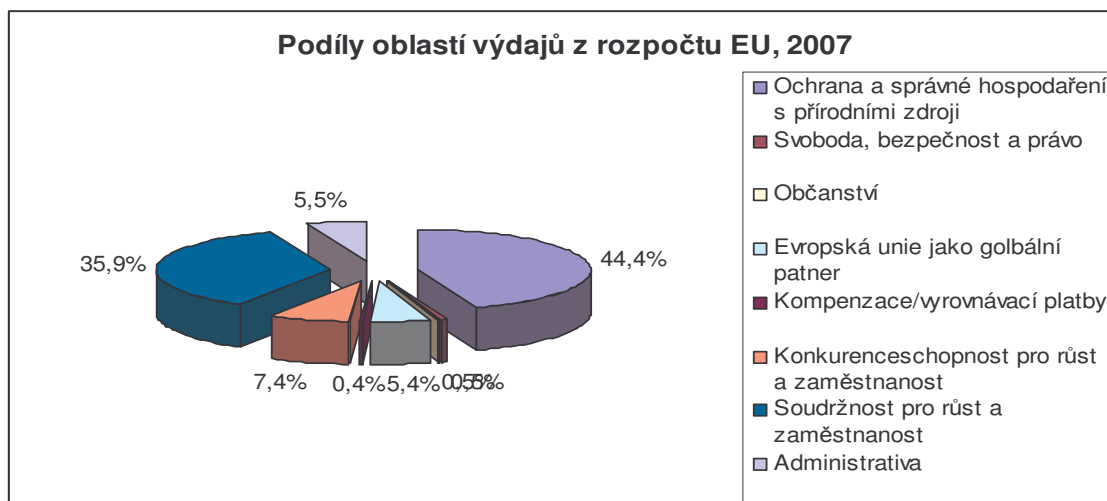
(http://ec.europa.eu/budget/library/publications/budget_in_fig/syntchif_2007_2_cs.pdf)

⁷⁹ Bundesministerium der Finanzen – *EU-Haushalt und Mittelfristig finanzplanung*

(http://www.bundesfinanzministerium.de/nr_1306/DE/Wirtschaft__und__Verwaltung/Europa/EU__Haushalt/23705.html?__nnn=true)

strukturální politiky lze sledovat trend opačný, hodnota 2,8 % z roku 1970 se vyšplhala na 33,7 % v roce 2004.⁸⁰ Jakými podíly byly výdaje z rozpočtu rozděleny mezi jednotlivé oblasti je patrné z grafu 6. Největší podíl připadl na ochranu a správné hospodaření s přírodními zdroji, 44,4%, dále pak na soudržnost pro růst a zaměstnanost 35,9%. Názvy skupin jsou převzaty z oficiálních údajů Komise.

Graf 6 Podíly oblastí výdajů z rozpočtu EU, 2007



Zdroj: Internetové stránky Komise

(http://ec.europa.eu/budget/library/publications/budget_in_fig/syntchif_2007_2_cs.pdf)

V následujících tabulkách 14 a 15 jsou uvedeny procentní podíly na příspěvcích do rozpočtu EU a výdajích z rozpočtu na jednotlivé členské státy EU. Porovnáme-li v případě Německa hodnoty v obou tabulkách, je zřejmé, že Německo působí dlouhodobě jako výrazný čistý plátec, jeho zdroje jsou tedy přerozdělovány dalším státům. Je ale patrná tendence, že rozdíl mezi výdaji a příjmy se v případě SRN v čase snižuje. Zatímco v roce 1995 tento rozdíl činil 18,3 procentního bodu, v roce 2003 to bylo již jen 10,1 procentního bodu. Důvod pro tento fakt leží na straně snižujícího se relativního podílu na odvodech do rozpočtu EU, nikoliv na zvyšující se spotřebě z rozpočtu. Německé příjmy z rozpočtu jsou tradičně určeny z největší části na agrární subvence, ty se ale meziročně stále snižují, a na výdaje v rámci strukturální politiky EU. Do Francie a Španělska (jako dvou největších příjemců) plyne z rozpočtu EU podstatně více peněz, než do Německa, ačkoli tyto státy jsou menšími přispěvateli než SRN. Je tedy pochopitelné, že Německo se cítí být v rámci EU oproti jiným státům finančně

⁸⁰ Wessels, W., Diedrichs, U.: *Die neue Europäische Union: im vitalen Interesse Deutschlands?* - Nettozahler Deutschland? Eine ehrliche Kosten-Nutzen-Rechnung

znevýhodněno, a to i v případě, vezmeme-li v úvahu hospodářskou sílu země. Např. Francie má téměř totožné HDP na jednoho obyvatele jako SRN (viz tabulka 3 v kapitole 1.2).

Tabulka 14 Podíl Německa na celkových příspěvcích do rozpočtu EU (v %)

	1992	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Německo	30,2	31,4	24,8	24,4	22,6	23,0	21,3

Zdroj: Wessels, W., Diedrichs, U.: *Die neue Europäische Union: im vitalen Interesse Deutschlands?* -

Nettozahler Deutschland? Eine ehrliche Kosten-Nutzen-Rechnung

Tabulka 15 Podíl výdajů z rozpočtu EU na jednotlivé členské země (v %)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Německo	13,1	14,2	13,7	13,8	13,4	13,4	14,2	15,2	12,9
Francie	16,7	17,1	16,5	15,9	17,6	16,1	16,1	15,9	16,3
Španělsko	17,6	14,8	15,0	16,5	17,4	14,2	18,7	19,8	19,3

Zdroj: „Allocation of 2004 Expenditure by Member State“, Europa Commission, Brusels 2005

(<http://www.ena.lu/>)

Německá debata o evropském rozpočtu je poměrně emotivní. HDP na hlavu je v Německu o 14 % nad průměrem EU27. Přesto je však Německo největším čistým plátcem a vnímá toto jako nespravedlnost. Usiluje o to, aby zátěž odvodů do rozpočtu byla rozložena na spravedlivé bázi. Šest největších přispěvovatelů do rozpočtu (Německo, Francie, Nizozemí, Rakousko, Švédsko, Velká Británie), Německo v čele s Gerhardem Schrödrem, předložilo v roce 2003 návrh na snížení hranice pro maximum rozpočtu na 1% HND EU. Současná vláda se snaží prosadit, aby německý odvod nepřekročil hranici 1% německého HND. Někteří němečtí odborníci navrhují postupně úplně zrušit zdroj založený na DPH a spolehnout se především na odvody z HND a dva tradiční zdroje. Názory na tuto problematiku se ovšem různí napříč politickým spektrem. Co se týká vyjednávání o rozpočtu EU, byla spolková vláda zpravidla úspěšná. Od poloviny 90. let se podařilo německý podíl příspěvků do rozpočtu výrazně snížit, a sice z 31% z roku 1995 na současných 20%. Pro finanční rámec 2007 – 2013 bylo dále pro SRN schváleno snížení odváděného podílu na DPH z 0,3% na 0,15% , výše zmíněná hranice pro maximální rozpočet byla snížena z 1,24% na 1,048% HND EU, což se výrazně přiblížilo

požadavku největších plátců, a navíc bylo uznáno, že největší čistí plátcí jsou nadměrně zatíženi.⁸¹

2.4 Předsednictví Německa v Radě EU ve druhém pololetí 2007

Od ledna do června 2007 bylo Německo zemí předsedající Radě EU. Pro zachování kontinuity a tím i efektivity jednotlivých předsednictví, vytváří vždy tři po sobě následující úřadující předsednické země společný 18ti měsíční program. Partnery Německa byly Portugalsko a Slovinsko, které si úřad vystřídali během roku následujícím po německém předsednictví. Tento způsob organizace byl novinkou právě k počátku předsednictví SRN, Rada se na něm shodla v září 2006.⁸² V tomto období se EU nacházela v nelehkém období krize, jednotnost EU nebyla zdaleka tak silná jako např. v období kolem přijetí smlouvy z Maastrichtu a přetrvával nedořešený problém vnitřní reformy EU, jehož řešení bylo přerušeno nepřijetím Smlouvy o ústavě pro Evropu a stále tak brání posílení EU v roli globálního hráče. Společnými prioritami tria Německo, Portugalsko, Slovinsko proto bylo oživit vytvoření nové reformní smlouvy o EU, uskutečňovat Lisabonskou strategii růstu a zaměstnanosti, posílení svobodného, bezpečného a právního prostoru a posílení zahraničně-politické role EU v oblasti bezpečnosti, rozvoje a hospodářských vztahů.⁸³

Německo využilo padesátiletou zkušenost v evropské politice a svou integrační politiku během předsednictví zaměřilo strategicky. Hlavním cílem bylo „znovuoživení“ euroústavy a tím vyvedení Společenství z období institucionální krize. Za hlavní priority německého předsednictví byla dále stanovena dynamika ekonomiky a sociální odpovědnost, energetická

⁸¹ Bundesministerium der Finanzen - *EU-Haushalt und mittelfristige Finanzplanung* (http://www.bundesfinanzministerium.de/nm_1306/DE/Wirtschaft__und__Verwaltung/Europa/EU__Haushalt/23705.html?__nnn=true)

⁸² Oficiální stránky německého předsednictví - www.eu2007.de

⁸³ Osmnáctiměsíční program německého, portugalského a slovinského předsednictví, 17079/06, Rada Evropské unie, 21. 12. 2006, Brusel (http://www.eu2007.de/includes/Download_Dokumente/Trio-Programm/triodeutsch.pdf)

politika, evropská sociální dimenze, spravedlnost a vnitřní bezpečnost a společná zahraniční a bezpečnostní politika a posílení vnějších vztahů.⁸⁴

Vedoucí německá reprezentace se ukázala jako maximálně efektivní. Mezi jednotlivými aktéry panovala shoda, rozhodující roli při tom sehrála německá kancléřka Angela Merkelová, jež se projevila jako osobnost schopná jednat racionálně a empaticky s cílem nalézt efektivní kompromis na poli EU. Silnou pozici zajišťoval soulad názorů na rozhodující aspekty integrace mezi vládou, veřejností a politickými stranami. Podařilo se posílit důvěru členských států v „evropské“ Německo: „Zcela zásadním předpokladem pro úspěšné předsednictví SRN bylo podstatné zlepšení image německé politiky v EU. Potlačení egoistických a konfrontačních akcentů v německé politice, zlepšení vztahu s USA a zmírnění negativního dojmu z německého bilateralismu ve vztazích s Ruskem.“⁸⁵

Jednáními se podařilo dosáhnout v omezené době jasných a významných výsledků, ačkoli některými menšími státy byla SRN vyčítána přílišná razance, která nedávala prostor pro minoritní názor. Na poli mezinárodních vztahů nedošlo k přílišným změnám, podařilo se vylepšit vztahy s USA, ovšem snaha o vyrovnaní vztahů s Ruskem nedosáhla výrazných výsledků. Za největší úspěchy německého předsednictví je přirozeně uznáváno přijetí závazků v otázce energetické politiky a ochrany klimatu a dosažení schválení Lisabonské smlouvy v říjnu 2007. V případě prvního bylo schváleno stanovení cíle do roku 2020 snížit produkci kysličníku uhličitého o 20%, snížit spotřebu energie o 20% a zvýšit podíl obnovitelných zdrojů na 20%.⁸⁶ Na počátku předsednictví se Německo nechalo slyšet, že bez nové reformní smlouvy nepodpoří další rozšíření EU a stanovilo tak tedy jasný cíl, který doznal úspěšného naplnění. Základem pro nový dokument, Lisabonskou smlouvu, byla neúspěšná Smlouva o ústavě pro Evropu a zdůrazněn byl jeho charakter pouze dočasného řešení dané situace.⁸⁷ Další vývoj v ratifikaci Lisabonské smlouvy jednotlivými členskými státy, který doposud pokračuje, již samozřejmě neleží v rukou Německa. Je ovšem nutno konstatovat, že EU se v

⁸⁴ Euroskop – Německo v Evropské unii (<http://www.euroskop.cz/431/sekce/nemecko-v-evropske-unii/>)

⁸⁵ Handl, V.: *Německé předsednictví 2007 jako inspirace pro předsednickou funkci ČR v roce 2009?* (<http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2008/Handl%20policy%20paper%2008%20final.pdf>)

⁸⁶ tamtéž

⁸⁷ Obsah Lisabonské smlouvy nebude podrobněji komentován, protože by tak bylo výrazně přesazeno téma dané pro tuto práci.

současné situaci opět nachází ve fázi zablokování reformního úsilí zamítnutím Lisabonské smlouvy v irském referendu. Poslední zemí, která doposud smlouvu kromě Irska neratifikovala, zůstává ČR. Ačkoli tedy německé předsednictví lze označit za úspěšné, působení hlavního dosaženého cíle bylo opět zablokováno a je otázkou, jak se EU se současnou situací vypořádá. Zde se nabízí otázka k zamyšlení, jak je možné, že tak významná mezinárodní organizace jako EU postupovala se snahami o reformu s jediným plánem a neexistovala žádná „varianta B“ pro možnou situaci, která právě nastala irským „ne“, aby se tak předešlo současné atmosféře, kdy si málokdo tróufá odhadovat, jak by mělo být dále postupováno.

2.5 Německo a otázka rozšíření EU o Turecko

Snaha Turecka o přidružení k Evropským společenstvím/EU sahá až do roku 1959, kdy Turecko o přidružení poprvé požádalo. Následně byla v roce 1963 podepsána Asociační dohoda Turecka s ES. Asociační proces byl ovšem v důsledku vojenského převratu v Turecku přerušen a nová žádost byla Turky podána až v roce 1987, tu ale Evropská komise odmítla pro neplnění politických a ekonomických kritérií. Teprve v prosinci 1999 přiznala EU Turecku status kandidátské země.⁸⁸ V prosinci 2004 rozhodla Evropská rada, že Turecko již splňuje Kodaňská kritéria⁸⁹ na to, aby s ním mohla být započata přístupová jednání. Ta oficiálně odstartovala 3. října 2005. Tato fáze je spojena s významnou finanční podporou Turecka ze strany EU. V letech 2004 – 2006 plynulo do Turecka z EU v rámci přístupové strategie 1050 milionů euro.⁹⁰ Pro období 2007 – 2011 je naplánována další finanční pomoc v řádu stovek milionů eur ročně. Obchodní spolupráce Turecka a EU ale začala již dříve než rokem 2005,

⁸⁸ Euractiv: Turecko a EU (<http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu/link-dossier/turecko-a-eu>)

⁸⁹ Kodaňská kritéria – kritéria, která musí plnit každá nová členská země – stabilní demokracie s garancí všech lidských práv a právního státu, fungující tržní hospodářství, převzetí práva EU (Europa 2007, Europäisches Parlament – Informationsbüro für Österreich, str. 11)

⁹⁰ Ministerstva zahraničních věcí Německa – „Unterstützung der Europäischen Union für die Türkei auf ihrem Weg zum Beitritt“, (<http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Tuerkei/BeziehungenZurEU.html#t6>)

v březnu 1995 byla podepsána dohoda o celní unii mezi Tureckem a EU, v platnost vstoupila 1. ledna 1996. Tato dohoda byla později rozšířena i o nové členské státy EU.⁹¹

Překážky pro přistoupení Turecka lze najít zaprvé na mezinárodně politickém poli. Jako ohnisko z tohoto hlediska působí konflikt mezi Tureckem a Kyperskou republikou. Evropská unie zahájení přístupových jednání 3. října 2005 podmínila uznáním Kypru a zavedením šesti klíčových právních předpisů. Druhou podmínku Turecko splnilo, první nikoli. Přesto EU rozhodla o otevření jednání v naplánovaný termín, ovšem na doporučení Komise s omezením týkajícím se osmi ze 35 projednávaných kapitol, především z oblasti obchodu a cel. Pro pokračování přístupových jednání EU požadovala, aby Turecko na základě pravidel celní unie s EU otevřelo svá letiště a přístavy pro letadla a lodě mířící do Turecka z Kypru. Turecko však podmínilo toto uvolnění tím, že EU upustí od izolace Turky obsazované severní části Kypru.⁹² Překážky dále spočívají např. v lidských právech, hospodářských důsledcích případného připojení, geostrategických výhodách a nevýhodách a v neposlední řadě i v otázce, zda EU vůbec disponuje potenciálem pro další rozšíření. Ve všech těchto oblastech se názory jak uvnitř Německa, tak v rámci celé EU, různí. Hlavními odpůrci jsou Nizozemsko, Rakousko a Francie, poslední dvě země trvají na vyhlášení referenda v otázce připojení Turecka k EU.

V případě Německa se ovšem jedná o otázku obzvláště citlivou, především z důvodu přetrvávajících problémů s integrací početné turecké menšiny (cca 2,5 milionů) do německé společnosti, německá debata je proto výrazně specifická. Názory různých částí veřejnosti a jednotlivých politických stran se liší. Z pohledu SPD („Sozialdemokratische Partei Deutschlands“ – Sociálně-demokratická strana Německa), jedné ze současných vládních stran velké koalice, se i Turecko může stát členem EU jako každý evropský stát. Naproti tomu CDU („Christlich Demokratische Union Deutschlands“ – Křesťansko-demokratická unie Německa) vnímá Turecko jako stát za geografickými hranicemi Evropy, tudíž mu podle ní nenáleží nárok na členství v EU a přiklání se na stranu „privilegovaného partnerství“⁹³

⁹¹ Euractiv: Turecko a EU (<http://www.euractiv.cz/budoucnost-eu/link-dossier/turecko-a-eu>)

⁹² Bundeszentrale für politische Bildung – Türkei und EU
(http://www.bpb.de/themen/KSGKMH,0,0,T%FCrkei_und_EU.html)

⁹³ „Privilegované partnerství“ – hlubší partnerství EU s jejími sousedy s cílem posílit politickou spolupráci a hospodářskou integraci; v případě Turecka – rozšíření celní unie na zónu volného obchodu, zapojení Turecka do společné zahraniční a bezpečnostní politiky a spolupráce v rámci vnitra a spravedlnosti (zdroj: Evropská komise)

s Tureckem.⁹⁴ Kromě toho uvádí CDU problém neplnění přístupových kritérií a výše zmíněné kapacity EU pro rozšíření. Na stranickém kongresu na začátku prosince 2007 CDU tento postoj stanovila jako jeden z bodů svého nového stranického programu. „Plné členství v Evropské unii nemůže být v každém případě jediná odpověď na tuto otázku. Měřítkem pro přijetí nových členů není jen splnění přístupových kritérií, ale i schopnost samotné EU nové členy přijmout. Za správné řešení pokládáme privilegované partnerství Evropské unie s Tureckem.“⁹⁵ Jako jednotnou strategii spolková vláda podporuje proces přístupových jednání, která by ovšem měla být otevřena každému výsledku, ať již pro Turecko pozitivní či negativní, a tento postoj také potvrdila během předsedání Radě EU v prvním pololetí 2007.

Zaměříme-li se na veřejné mínění obyvatel Německa, lze jednoznačně říci, že Němci jsou již od vyhlášení Turecka jako oficiální kandidátské země v roce 1999 silně proti i přesto, že v Turecku od té doby proběhlo již velké množství reforem. Na ty však bývá členskými státy nahlíženo jako na nedostatečné. Eurobarometr z července 2008 ukázal, že pouhých 35% Němců je pro přijetí Turecka do EU, 63% se vyslovilo proti. Proti je více západních Němců (64%), než Němců východních (59%). Kategoricky Turecko v EU odmítají Němci starší 55 let, z nichž se v neprospěch Turků vyjádřilo 72%. V rámci EU je pro přijetí Turecka průměrně 45% obyvatel.⁹⁶ To ukazuje, že němečtí občané jsou výrazným odpůrcem členství Turecka. V roce 2006 velmi výstižně reagoval na výsledky Eurobarometru (v tom roce si dovedlo Turecko v EU představit pouze 16% Němců) vedoucí zastoupení EU v Německu Bernard Sabathil: „Neschopnost integrace Turků u nás je zkratkovitě spatřována jako neschopnost EU k integraci Turecka.“⁹⁷ Je tedy patrné, že Němci situaci ve vlastní zemi skepticky zobecňují i na rovinu EU. Přesto se mínění Němců od zmíněného roku 1999 vyvíjí v turecký prospěch. Např. v roce 2002 schvalovalo vstup Turecka do EU jen 28% Němců.⁹⁸

⁹⁴ Euroskop – Německo v Evropské unii (<http://www.euroskop.cz/431/sekce/nemecko-v-evropske-unii/>)

⁹⁵ Vlastní překlad autorky z německého originálu - CDU: Freiheit und Sicherheit. Grundsätze für Deutschland; Das Grundsatzprogramm, prosinec 2007, str. 101, článek 328 (<http://www.cdu.de/doc/pdfc/071203-beschluss-grundsatzprogramm-6-navigierbar.pdf>)

⁹⁶ Komise – Eurobarometer 69 – Německo, jaro 2008 (http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_de_nat.pdf)

⁹⁷ Vlastní překlad autorky z německého originálu - Focus online – Deutsche strikt gegen Türkei-Beitritt, 19. 12. 2006 (http://www.focus.de/politik/deutschland/eu_aid_121327.html)

⁹⁸ Komise – Eurobarometer 58 – Německo, podzim 2002, (http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb58/eb58_germany.pdf)

3 Německý trh práce v evropském kontextu

3.1 Vztah německého trhu práce k trhu práce EU

3.1.1 Německo a volný pohyb pracovníků v prostoru EU

Nepřímo působí EU na německý trh práce prostřednictvím společného vnitřního trhu a měnové unie a sice z hlediska makroekonomického, mikroekonomického a z hlediska volného pohybu pracovníků. Všechny tyto faktory působí ruku v ruce. Odbourání překážek obchodu a tím snížení transakčních nákladů na pohyb zboží působí pozitivně na hospodářský růst, jež je doprovázen zlepšením situace na trhu práce. Vytvořením měnové unie byla částečně omezena suverenity členských států v otázkách fiskální a měnové politiky (povinnost respektovat Pakt stability a růstu, prvoinstanční postavení Evropské centrální banky). Národní sociální politiky a politiky zaměstnanosti tak představují významný instrument, jak může stát ovlivňovat ekonomiku.

Stejně jako trh výrobků a služeb podléhá i evropský trh práce pravidlům jednotného vnitřního trhu EU. V rámci volného pohybu osob jako jedné ze čtyř svobod jednotného vnitřního trhu je zajištěn volný pohyb pracovníků uvnitř ES. Zabývají se jím články 39 – 42 Smlouvy o založení ES. Došlo tak ke zrovnoprávnění občanů všech členských zemí na společném trhu práce. „Volný pohyb pracovníků zahrnuje odstranění jakékoli diskriminace mezi pracovníky členských států na základě státní příslušnosti, pokud jde o zaměstnávání, odměnu za práci a jiné pracovní podmínky.“⁹⁹ S výhradou omezení odůvodněných veřejným pořádkem, veřejnou bezpečností a ochranou zdraví zahrnuje volný pohyb pracovníků právo ucházet se o skutečně nabízená pracovní místa, pohybovat se za tím účelem volně na území členských států, pobývat v některém z členských států za účelem výkonu zaměstnání a zůstat na území členského státu po skončení zaměstnání za určených podmínek.¹⁰⁰ Získání pracovního místa v jedné z členských zemí automaticky zakládá právo na pobyt rovněž pro rodinné příslušníky. Svoboda usazování zahrnuje právo volně zakládat a vykonávat samostatnou výdělečnou

⁹⁹ Smlouva o založení Evropského společenství - konsolidovaná verze ve znění smlouvy z Nice, 26. 2. 2001, článek 39, odstavec 2

¹⁰⁰ Tamtéž, článek 39, odstavec 3

činnost, jakož i zřizovat a řídit podniky za podmínek stanovených pro vlastní státní příslušníky právem země usazení. Toto téma upravují články 43 – 48 Smlouvy o založení ES.

Pro vývoj německého obyvatelstva jsou již od konce druhé světové války typické migrační pohyby. Největší skupiny přistěhovalců pocházejí ze zemí, kam mířila dřívější německá poptávka po tzv. „Gastarbeiter“, tedy zejména z Turecka, bývalé Jugoslávie, v rámci EU pak ze zemí jihozápadní Evropy - z Itálie, Španělska, Řecka a Portugalska. Zpravidla jsou skupiny přistěhovalců postiženy výrazně vyšší nezaměstnaností. Např. v roce 2004 bylo z turecké menšiny nezaměstnaných 19%, z bývalých Jugoslávčů činila míra nezaměstnaných 10%. Důvodem nejsou jen jazykové a kulturní bariéry, ale rovněž poměrně štědrý sociální systém, který málo motivuje k nalezení stálého zaměstnání, protože velká část přistěhovalců nabyla i německého občanství. Přistěhovalci z jihozápadních zemí EU mají v Německu přibližně stejné problémy s nezaměstnaností jako obyvatelé původem z bývalé Jugoslávie. Doma se s vyšší nezaměstnaností ve srovnání s Německem potýkají především Řekové a Španělé (tabulka 16), německý trh jim tedy nabízí více pracovních příležitostí než pracovní trh domácí. Tvoří zpravidla střední až nižší příjmovou skupinu, 2/3 pracují na méně kvalifikovaných pozicích (dělníci, řemeslníci), jejich velká část ovšem podniká, v roce 2004 se tímto způsobem živilo 20% výdělečně činných, což je zhruba dvakrát více než analogická relace v případě domácích Němců.¹⁰¹

Tabulka 16 Vývoj míry nezaměstnanosti v Německu a v domácích ekonomikách nejpočetnějších menšin na německém trhu práce pocházejících z členských zemí EU (2000 – 2006, v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	průměr
Německo	7,5	7,6	8,4	9,3	9,7	10,7	9,8	8,9
Řecko	11,2	10,7	10,3	9,7	10,5	9,8	8,9	10,4
Španělsko	11,1	10,3	11,1	11,1	10,6	9,2	8,5	10,6
Itálie	10,1	9,1	8,6	8,4	8,0	7,7	6,8	8,7
Portugalsko	4,0	4,0	5,0	6,3	6,7	7,6	7,7	5,6

Zdroj: Eurostat

(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsiem110>)

Citlivým tématem nejen v ČR je postoj Německa k otevření svého trhu práce pro nové členské země po východním rozšíření EU v roce 2004. Podle přístupové smlouvy k EU, kterou všechny nové země podepsaly, platí pro staré země model 2+3+2 roky, podle něhož

¹⁰¹ Statistisches Bundesamt, Datenreport 2006

mohou přijmout přechodná opatření omezující volný pohyb pracovníků v rámci EU, tedy „ochránit“ svůj vlastní trh práce před přísunem pracovníků z nových zemí. Obavy byly ve státech EU15 vysoké a tuto výjimku se jim podařilo vyjednat. Stejná omezení platí i pro Bulharsko a Rumunsko po roce 2007. Německo bylo jednou ze zemí, které tuto možnost omezení využily a po prvních dvou letech prodloužilo lhůtu o další tři roky, v květnu 2009 se pak může SRN opět rozhodnout, jak postupovat během dalších dvou let. To znamená, omezení mohou trvat maximálně do roku 2011.

Po východním rozšíření panoval v Německu strach na jedné straně z odchodu podniků do východních členských států za levnější pracovní silou a z přívalu pracovní síly z těchto států do Německa na straně druhé. Ovšem některé podniky začaly opouštět SRN již před vlastním rozšířením EU v roce 2004, které pak k žádnému urychlení nepřispělo. Nově příchozí pracovníci hráli roli spíše krátkodobého než permanentního přistěhovalectví. Migrační pohyby v rámci EU dokonce znamenají větší odliv Němců než nadbytečný příliv pracovních sil. To potvrdila i německá centrální banka. Legislativa upravující pravidla německého trhu práce stále blokuje deregulační proces, což jako další faktor motivuje k odlivu firem na východ. Centrální banka by konkurenci vzniklou uvolněním trhu práce uvítala s vidinou pozitivních efektů v podobě tlaku na zvýšení flexibility trhu práce, kterou Německo potřebuje. V rámci podpory domácí zaměstnanosti by toto rovněž mělo vliv na tvorbu domácího kapitálu a byl by tak oslaben podnět k odlivu přímých investic do zahraničí ve prospěch přímých investic v domácí ekonomice.¹⁰²

Německo si ve skutečnosti počíná velmi vypočítavě, ačkoli je otázkou, zda správně. K 1. listopadu 2007 otevřelo svůj trh pro odborníky ze všech 12 nových členských zemí v odvětvích, ve kterých ho sužuje akutní nedostatek pracovních sil, který podvazuje i tak nízký hospodářský růst. Těmito obory jsou především strojírenství, kovoprůmysl, elektrotechnický a automobilový průmysl (včetně služeb s těmito obory spojenými), chybí také odborníci na poli matematiky, informatiky a přírodních věd. Studie, kterou si v roce 2007 nechalo vypracovat ministerstvo hospodářství, vyčíslila škodu, kterou způsobuje nedostatek pracovníků v těchto odvětvích, na téměř jedno procento HDP za rok. I tak ovšem brání příchodu zahraničních odborníků další faktory, např. příslib od nového zaměstnavatele, že roční plat bude činit nejméně 85000 eur ročně, což obnáší přibližně trojnásobek průměrné německé mzdy.

¹⁰² Wessels, W., Diedrichs, U.: *Die neue Europäische Union: im vitalen Interesse Deutschlands?*

Ministryně pro výzkum Anette Schavanová spolu se zástupci průmyslu proto usilují o snížení této hranice na 60000 až 40000 eur ročně.¹⁰³

V březnu 2008 tento restriktivní režim zatím stále ještě fungoval kromě Německa v Rakousku, Francii, Belgii a Dánsku (v případě zemí, které přistoupily v roce 2004, ne v případě Rumunska a Bulharska). Zatímco Francie již od omezení upustila a poslední dvě zmíněné země tak pravděpodobně učiní od roku 2009, Německo a Rakousko budou zřejmě na uzavření trvat až do roku 2011. Důvod pro to bude spíše psychologický. Nejnovější zpráva Komise z poloviny listopadu 2008 ukázala, že tato omezení nejsou potřebná. Bylo pozorováno, že více pracovníků než z východních členských států přichází ze zemí mimo EU. Kromě toho ekonomika působí seberegulativně, v důsledku hospodářského poklesu neexistuje ani silná poptávka po pracovní síle, která by migraci obyvatel iniciovala. Nebylo dokázáno, že by nově příchozí pracovníci tlačili na pokles mezd a ztrátu zaměstnání obyvatel EU15. Komise na základě těchto faktů vyzvala zbylé čtyři země ke zvážení potřeby omezení. Nezbyvá tedy než jen čekat, jaké rozhodnutí pro budoucí roky Německo učiní.¹⁰⁴

3.1.2 Postavení německého trhu práce v rámci trhu práce EU

Na hospodářský růst působí pozitivně flexibilní trh práce, kde zaměstnavatelé nemají horší postavení než zaměstnanci. Pro evropské trhy práce, německý nevyjímaje, je však typický opak. Trhy jsou značně rigidní a k tomu přispívá legislativní úprava pracovně-právních vztahů, která chrání především zaměstnance, nesnadná možnost propouštění, délka pracovní doby (v poslední době klesla průměrná délka pracovní doby v Evropě pod 40 hodin týdně¹⁰⁵), délka výpovědní lhůty a další faktory. V tomto bodě lze spatřit významnou komparativní nevýhodu evropského trhu práce ve vztahu k trhu práce USA.

¹⁰³ Lidové noviny: Německo pootevře trh práce, 26. 8. 2007, Šárka Daňková (http://www.lidovky.cz/nemecko-pootevře-trh-prace-d08-/ln_eu.asp?c=A070826_115516_ln_eu_hlm)

¹⁰⁴ Evropská komise - Otevírání trhu práce, 18. 11. 2008 (http://ec.europa.eu/news/employment/081118_1_cs.htm)

¹⁰⁵ Jak funguje trh práce v Evropské unii?, 15. 3. 2005 (<http://www.mesec.cz/clanky/jak-funguje-trh-prace-v-evropske-unii/>)

V rámci ES je politika zaměstnanosti sdílená, to znamená, EU působí koordinačně a podpůrně, je respektován princip subsidiarity. K jejímu naplňování slouží jako finanční nástroj Evropský sociální fond. Vzhledem k institucionální rozdílnosti jednotlivých členských států EU nemůže být evropská politika zaměstnanosti společná. Optimální strategie se může projevit na základě konkurenční soutěže mezi jednotlivými zeměmi. V rámci evropského trhu práce existují tři základní typy sociálního státu – kontinentální konzervativní (Německo), anglosaský (Velká Británie a Irsko) a skandinávský (Švédsko, Dánsko...).¹⁰⁶ Prvně zmíněný systém fungující v Německu nevykazoval do roku 2004 (tabulka 17) ve srovnání s dalšími dvěma dobré výsledky. Anglosaský a skandinávský systém přivedly země, ve kterých fungují, k vyššímu růstu a lepší situaci na trhu práce. K tomu přispívají samozřejmě i další faktory, které s politikou zaměstnanosti tolik nesouvisí. Pro reformy by se tedy Německo mohlo inspirovat u svých severních sousedů. Hlavní rozdíl mezi těmito systémy je ten, že zatímco v tom německém spíše působí politika zaměstnanosti „aktivně“, v anglosaském a skandinávském „aktivujícím“ způsobem. Spolková vláda si pochopitelně uvědomovala nedostatky svého sociálního systému, což vyústilo v konkrétní opatření v podobě Agendy 2010 (viz kapitola 3.2), která měla korespondovat s Lisabonskou strategií EU. Tou se řídí snahy nasměrovat vývoj na trhu práce EU. Cílem je vykonávat politiku hospodářského růstu ve všech ohledech a být inovativním regionem se silnou základnou lidského kapitálu tak, aby EU zaujímala ve světě silnou pozici na základě své konkurenceschopnosti.

¹⁰⁶ Wessels, W., Diedrichs, U.: *Die neue Europäische Union: im vitalen Interesse Deutschlands?* - Arbeitsmarkt Deutschland: Effekte der EU-Mitgliedschaft

Tabulka 17 Míry zaměstnanosti a nezaměstnanosti v EU (v %)

	Německo	Průměr EU15	Nejnižší hodnota	Nejvyšší hodnota
Míra zaměstnanosti (1995 - 2004)	64,8	62,6	53,6 (I)	75,2 (D)
Míra zam. málo kvalifikovaných osob (1995 - 2003)	49,9	54,3	48,0 (B)	70,8 (POR)
Míra nezaměstnanosti (1995 - 2004)	8,4	8,6	2,9 (LUX)	13,9 (E)
Míra dlouhodobé nez. (1995 - 2004)	4,2	3,9	0,8 (LUX)	6,1 (I)
Míra nez. málo kvalifikovaných osob (1995 - 2003)	15	11,1	3,4 (LUX)	15 (D)
Míra nez. mladistvých (1995 - 2004)	14,2	17,8	6,6 (AUT)	29,0 (GR)
Hospodářský růst (1995 - 2004)	1,5	2,3	1,5 (D)	7,8 (IRL)

Zdroj: Wessels, W., Diedrichs, U.: *Die neue Europäische Union: im vitalen Interesse Deutschlands?* -

Arbeitsmarkt Deutschland: Effekte der EU-Mitgliedschaft

3.2 Vývoj na německém trhu práce po sjednocení Německa a reformní opatření vlády Gerharda Schrödera

Jak již bylo zmíněno v kapitole 1.2, trh práce je dlouhodobě slabým článkem německé ekonomiky. Příčinami dlouhodobě vysoké nezaměstnanosti v SRN jsou především strnulost trhu práce, která tkví ve vyšší legislativní ochraně zaměstnance vůči zaměstnavateli, příliš silné postavení odborů a štědrý sociální systém, jenž nemotivuje dlouhodobě nezaměstnané k nalezení práce. Dalším problémem je vyšší počet humanitně vzdělaných lidí než lidí technického zaměření, v jejichž případě v současné době existuje převis poptávky nad nabídkou.

O vyřešení špatné situace na trhu práce potažmo celkové ekonomické situace po roce 2000 se pokusila rudozelená vláda¹⁰⁷ Gerharda Schrödera v roce 2003 přijetím tzv. Agendy 2010, což byla série reforem, jež měla zmodernizovat německou společnost a reformovat veřejné finance a trh práce. Cílem bylo zvýšit hospodářský růst a tak snížit nezaměstnanost. Název „Agenda 2010“ není čistě náhodný, jak bylo již uvedeno výše, má korespondovat s Lisabonskou strategií Evropské unie. Reformy obsahovaly snížení daně (zaměstnanci doposud zaplatili za daně a pojištění cca 50 % ze svého platu, daň z příjmu firem se

¹⁰⁷ „Rudozelená vláda“ – vládní koalice SPD a Zelených

pohybovala kolem 38%¹⁰⁸), změny v systému financování zdravotní péče, snížení penzí a podpor v nezaměstnanosti.

Z celého balíku reforem se nejbolestněji projeví právě reformy trhu práce, jimiž byl v důsledku pozměněn celý sociální systém. Reforma trhu práce spočívala v přeměně Spolkového úřadu práce na efektivnější „Spolkovou pracovní agenturu“, oslabení zákona na ochranu před výpovědí (s efektem zjednodušení přijímání nových pracovníků a tím větší flexibilita pracovního trhu), ve změně pravidel pro získání podpory v nezaměstnanosti tzv. reformě „Hartz IV“ (viz dále) a v zavedení sníženého pracovního úvazku, jenž je omezen příjmem 400 eur měsíčně a podléhá nižšímu zdanění.¹⁰⁹ Cílem reformy „Hartz IV“ je motivovat dlouhodobě nezaměstnané k práci: „Každý, kdo je nezaměstnaný a nemá již nárok na prvotní podporu v nezaměstnanosti (Arbeitslosengeld I), která se vyměřuje maximálně na dobu 12 měsíců [...], začne pobírat tzv. Arbeitslosengeld II. Tuto podporu Hartz IV koncipuje zcela nově. Zpřísnila se pravidla pro pobírání podpory, byl zohledněn majetek žadatele a finanční možnosti příbuzných. Za druhé má žadatel povinnost přijmout každou legální práci, kterou mu nabídne pracovní úřad. Pakliže práci odmítne, bude mu na dobu 3 měsíců snížena podpora o 30%. Pokud práci odmítne vícekrát, mohou srážky dosáhnout až 100% a nezaměstnanému přestane být vyplácena i podpora na bydlení.“¹¹⁰ Tato série reforem byla první zásadní změnou sociálního systému od dob sjednocení Německa a je jedním z hlavních důvodů, proč v předčasných spolkových parlamentních volbách v roce 2005 Gerhard Schröder prohrál.

Dnešní Spolková agentura práce (Bundesagentur für Arbeit) má za úkol především podporovat zaměstnanost a bojovat s nezaměstnaností. Disponuje různými možnostmi pro přijetí opatření v rámci politiky na pracovním trhu a její důležitost je patrná především ve východním Německu. Výsledky její práce mají často přímý krátkodobý vliv na celkový stav německého hospodářství. K tradičním instrumentům politiky trhu práce patří odměny za

¹⁰⁸ Cevro – Nezaměstnanost a sociální reforma – situace v ČR a SRN, 2006

(<http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2005/8-9/65228-nezamestnanost-socialni-reforma-situace-srn.html>)

¹⁰⁹ Německé velvyslanectví Praha – Agenda 2010 (http://www.deutsche-botschaft.cz/EN/WILLKOMMEN/POLITIK_AKTUELL/agenda2010_cz.htm)

¹¹⁰ Euractiv – Slabý ekonomický růst v Německu – žádné vyhlídky na zlepšení nejsou na obzoru, 12.05.2005 (<http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/analyza/slab-ekonomick-rst-v-nmecku--dn-vyhldky-na-zlepen-nejdou-na->)

zkrácený pracovní úvazek, podpora dalšího profesního vzdělávání, opatření k tvorbě nových pracovních míst, rekvalifikace a tréninky určené pro dlouhodobě nezaměstnané, příspěvky pro zaměstnavatele, kteří zakládají nové podniky atd.

Rada EU každoročně schvaluje na návrh Komise směrnice týkající se politiky zaměstnanosti. Ty pak musí všechny státy převést do vlastní legislativy. Vliv této evropské politiky je v Německu patrný především na motivování nezaměstnaných a prevence před dlouhodobou nezaměstnaností, dále pak na zrovnoprávnění mužů a žen.¹¹¹ Příkladem může být již zmiňovaná reforma „Hartz IV“, která si klade přesně tyto cíle, od roku 2000 si dala Spolková agentura práce za jeden z hlavních úkolů sledovat rovnost šancí mužů a žen. Od roku 2002 se zaměřila na znovuzapojení, motivaci a kvalifikaci dlouhodobě nezaměstnaných a nezaměstnaných mladistvých.

Nezaměstnanost je v SRN ve srovnání s eurozónou i s EU27 nadprůměrná a v období od roku 1994 do 2007 se nedostala její hodnota pod 10%. Počet občanů pobírajících podporu v nezaměstnanosti se zvýšil z 2,2% v roce 1991 na 4,6% v roce 2004.¹¹²

Porovnání míry německé nezaměstnanosti s průměrem a extrémními hodnotami EU nabízí tabulka 6 v kapitole 1.2. Je nutno podotknout, že údaje uvedené v tabulce 6 jsou převzaty z Eurostatu a poměrně výrazně se liší od údajů (o několik procentních bodů), které uvádí Spolková agentura práce (Bundesagentur für Arbeit). Důvodem je rozdílná metodika výpočtu počtu nezaměstnaných v obou institucích. Míra nezaměstnanosti se určuje jako podíl nezaměstnaných na celkové pracovní síle (součet zaměstnaných i nezaměstnaných). Eurostat definuje jako nezaměstnaného osobu ve věku od 15 do 74 let, která v referenčním týdnu nebyla zaměstnána, ale pracovat chtěla a během předchozích čtyř týdnů práci hledala nebo našla práci s nástupem v průběhu následujících tří měsíců.¹¹³ Podle Spolkové agentury práce je nezaměstnaný ten, kdo nemá zaměstnání (nebo pracuje méně než 15 hodin týdně), práci hledá, je práceschopný a je evidován u Spolkové agentury práce. Kromě těchto osob však

¹¹¹ Wessels, W., Diedrichs, U.: *Die neue Europäische Union: im vitalen Interesse Deutschlands?* - Arbeitsmarkt Deutschland: Effekte der EU-Mitgliedschaft

¹¹² Statistisches Bundesamt, Datenreport 2006

¹¹³ Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/web/table/description.jsp>)

Spolková agentura do statistik započítává i osoby, které byly před reformou příjemci sociální podpory (viz „Hartz-IV-efekt“ dále).¹¹⁴

Tabulka 18 obsahuje vývoj nezaměstnanosti v Německu od sjednocení SRN a NDR a naznačuje strukturu výdělečně činných osob. Míra nezaměstnanosti se výrazně liší v jednotlivých regionech. Obecně bývá nezaměstnanost vyšší v severních než v jižních spolkových zemích a ve spolkových zemích bývalé NDR jsou hodnoty podstatně vyšší než hodnoty původních zemí hned od počátku jednotné SRN. To pochopitelně souvisí se strukturálními rozdíly, hospodářskou zaostalostí se dodnes nepodařilo vyrovnat. Příímým důsledkem je často migrace kvalifikované pracovní síly na západ SRN s vyhlídkou lepších pracovních příležitostí a tedy pomalý rozvoj soukromých investic. Hospodářská recese v roce 1993 spojená s nutnou obnovou východního Německa, v rámci zavírání neefektivních podniků bylo propuštěno výrazně více pracovníků, než bylo vytvořeno nových pracovních míst, odstartovala nárůst nezaměstnanosti, který se do roku 2007 nepodařilo snížit na jednociferné číslo.

¹¹⁴ Bundesagentur für Arbeit

(<http://www.pub.arbeitsagentur.de/hst/services/statistik/000000/html/start/interpretation.html>)

Tabulka 18 Míra nezaměstnanosti v Německu od sjednocení dodnes, struktura výdělečně činných (podíly v %)

	Míra nezaměstnanosti					Výdělečně činní	
	Celkem	Původní země SRN	Nové země (bývalá NDR)	Nezaměst. muži	Nezaměst. ženy	Zaměstnanci	Samostatní
1991	7,3	6,2	10,2	6,4	8,5	43,9	4,4
1992	8,5	6,4	14,4	7,1	10,2	42,8	4,4
1993	9,8	8,0	15,4	8,6	11,3	41,8	4,5
1994	10,6	9,0	15,7	9,5	12,0	41,5	4,6
1995	10,4	9,1	14,8	9,6	11,4	41,4	4,6
1996	11,5	9,9	16,6	11,0	12,1	41,1	4,6
1997	12,7	10,8	19,1	12,2	13,3	40,9	4,7
1998	12,3	10,3	19,2	11,9	12,8	41,4	4,7
1999	11,7	9,6	18,7	11,3	12,2	42,0	4,7
2000	10,7	8,4	18,6	10,5	10,9	42,7	4,8
2001	10,4	8,0	18,8	10,4	10,2	42,8	4,8
2002	10,8	8,5	19,2	11,3	10,3	42,4	4,9
2003	11,6	9,3	20,1	12,4	10,8	41,9	4,9
2004	11,7	9,4	20,1	12,5	10,8	41,9	5,1
2005	13,0	11,0	20,6	13,4	12,7	41,7	5,3
2006	12,0	10,2	19,2	12,0	12,0	42,0	5,3
2007	10,1	8,4	16,8	9,8	10,4	42,8	5,4

Zdroj: Bundesagentur für Arbeit a Statistisches Bundesamt

Rekordním rokem v počtu nezaměstnaných byl rok 2005, míra nezaměstnanosti dosáhla v průměru 13%, ve východním Německu dokonce 20,6%. Na vině nebyl jen velmi slabý ekonomický růst několika předchozích let (v roce 2003 dokonce záporný, viz graf 1), ale rovněž již výše zmíněná reforma přidělování podpory v nezaměstnanosti a nová pravidla pro klasifikaci nezaměstnaných, jež jednorázově zvýšila jejich počet. Tento jev je obecně označován za tzv. „Hartz-IV-efekt“ a v roce 2005 jím lze vysvětlit cca 350 000 nových nezaměstnaných z celkových cca 3 250 000 nezaměstnaných v západním Německu.¹¹⁵ Sociální podpora a podpora v nezaměstnanosti byly reformou sloučeny. Mezi práce schopné nezaměstnané tak byli započítáni i původně příjemci sociální podpory (např. dlouhodobě nemocní, postižení atd.).

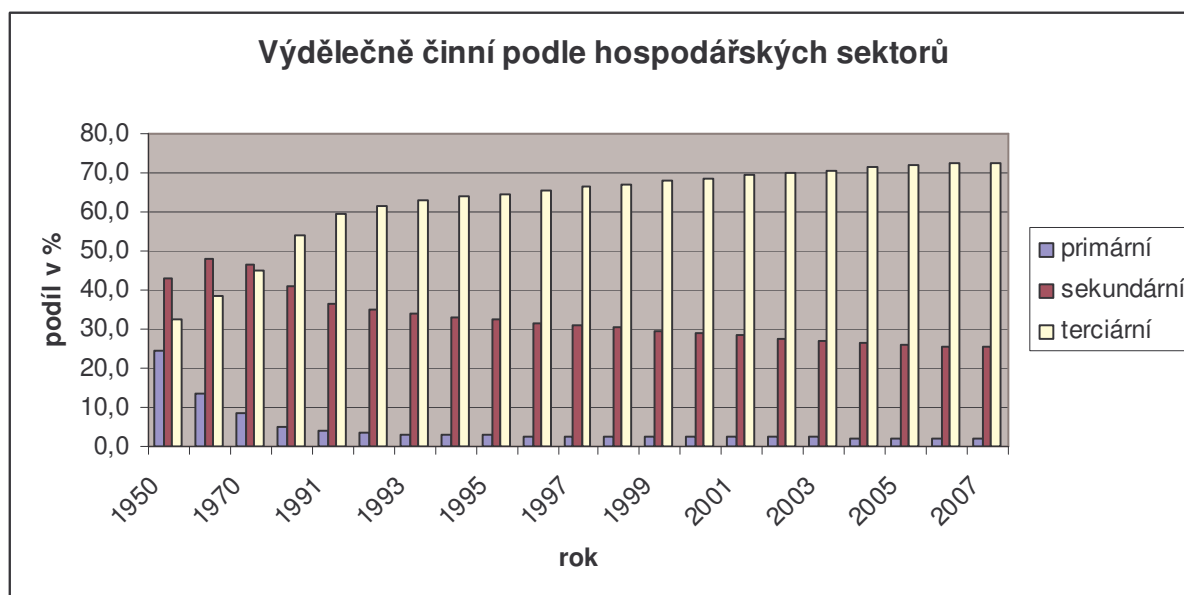
¹¹⁵ Bundesagentur für Arbeit a Statistisches Bundesamt (Datenreport 2006)

Dále je z tabulky 18 patrné, že se zvyšuje podílení se žen na pracovním životě, zpravidla byla míra nezaměstnanosti vyšší u mužů než u žen. Co se týká struktury zaměstnanosti podle věku, je nejvíce nezaměstnaných ve věku starším než 50 let. Enormně roste počet nezaměstnaných mladých lidí ve věku do 25 let, což představuje pro německý trh práce vážný problém. V jejich případě hrozí, že si nevypěstují potřebné pracovní návyky a budou mít i nadále potíže s nezaměstnaností. Spolková vláda se proto v posledních letech zaměřila především na tuto skupinu nezaměstnaných a na dlouhodobě nezaměstnané. Každým rokem se zvyšuje počet samostatně výdělečně činných osob. Jejich počet se od roku 1991 do roku 2007 zvýšil o necelých 25% a jejich podíl na celkovém počtu výdělečně činných osob tvořil v roce 2007 11,2%¹¹⁶.

Zaměříme-li se na graf 7, můžeme sledovat vývoj zaměstnanosti podle jednotlivých sektorů. Pod primární sektor spadá zemědělství, lesnictví a rybolov, pod sekundární sektor průmyslová výroba a terciárním sektorem se rozumí služby a ostatní hospodářské oblasti. Je patrný typický trend, kdy počet zaměstnaných v primárním sektoru je nepatrný a klesá ve prospěch služeb, stejně jako klesá počet zaměstnaných v průmyslu. Rozdíl mezi počtem zaměstnaných v terciárním sektoru a počtem zaměstnaných v sekundárním a primárním sektoru se rok od roku zvětšuje. V roce 2007 pracovalo v primárním sektoru 2,1% pracovníků, v sekundárním 25,4% a v terciárním 72,4%.

¹¹⁶ Údaje dopočteny podle údajů v tabulce 13

Graf 7 Výdělečně činní podle hospodářských sektorů, podíl v %



Zdroj: Statistisches Bundesamt

3.3 Účinky zavedených reforem a současný stav německého trhu práce

Situace na trhu práce se během posledního roku výrazně zlepšila, reformám proto jistou míru úspěchu nelze upřít. Reformní opatření zmírnila rigiditu německého trhu práce. Vzniká stále více pracovních míst na částečný úvazek. Pracující na částečný úvazek sice zpravidla vnímají takovou práci jako přechodnou, ale podařilo se tak využít pracovní sílu, která by v případě neexistence těchto pracovních míst byla s největší pravděpodobností nezaměstnaná. Dále je třeba pozitivně zhodnotit, že ačkoli přetrvává rozdíl mezi trhem práce západoněmeckým a východoněmeckým, tento rozdíl se v posledních letech stále zmenšuje. V listopadu 2008 dosáhla míra nezaměstnanosti 7,1% (počet nezaměstnaných klesl pod hranici tří milionů)¹¹⁷, což představuje minimum za posledních 16 let. Od podzimu 2005 se nezaměstnanost snížila o více než jednu třetinu, vzniklo přes 1,5 milionů nových pracovních míst. Reformou „Hartz IV“ se podařilo aktivizovat velkou část dlouhodobě nezaměstnaných, jejichž počet v obou

¹¹⁷ Statistisches Bundesamt

(<http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Content/Statistiken/Zeitreihen/Wirtschaft/Aktuell/Arbeitsmarkt/Content75/arb210a.psm1>)

posledních letech klesl o 700 tisíc a činil na podzim 2008 1,1 milionů, tedy 37% z celkového počtu nezaměstnaných. Rovněž klesl počet nezaměstnaných do 25ti let a starších 50ti let. Ve druhé zmíněné skupině se mezi lety 1998 a 2007 zvýšil podíl zaměstnaných o 21%.¹¹⁸ Je důležité vzít ale také v úvahu, že zmíněné hodnoty platí jako průměr pro celé Německo. Stále samozřejmě existuje velký rozdíl mezi starými a novými spolkovými zeměmi. Zatímco celostátní průměr míry nezaměstnanosti, jak již bylo zmíněno, činil v listopadu 2008 7,1%, v zemích bývalé NDR to bylo bezmála 12%.

Ke zlepšení situace došlo vedle reforem i v důsledku hospodářské konjunktury trvající v letech 2006 a 2007 (viz Tabulka 19). Ve svém stanovisku z 12. února 2008 Rada EU hospodářský vývoj v Německu v těchto letech, který byl nejvyšší od začátku tisíciletí, zhodnotila velmi pozitivně. Strukturální reformy spolu s dlouhodobě pomalým růstem mezd (pro ilustraci růstu mezd může sloužit tabulka 7 v kapitole 1.2) pomohly zlepšit situaci na trhu práce, která vedla bezprostředně k oživení domácí poptávky. Jak ale ukazuje tabulka 19, německé hospodářství po slibném startu předchozích dvou let v současné době opět stagnuje, což může zapříčinit nový nárůst nezaměstnanosti.

Tabulka 19 Aktuální vývoj HDP (běžné ceny, změna v % oproti předchozímu kvartálu) a míra nezaměstnanosti (v %) v Německu

	2005				2006				2007				2008		
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III
HDP	0,7	0,6	0,7	0,4	0,8	1,7	0,9	1,3	1,5	0,7	0,9	0,5	1,8	-0,1	0,0
Míra nezaměstnanosti	12	11,8	11,5	11,0	12,1	10,9	10,4	9,7	10,1	9,1	8,7	8,1	8,6	7,8	7,6

Zdroj: Statistisches Bundesamt (kvartální míra nezaměstnanosti dopočtena z měsíčních údajů)

I současná spolková vláda v čele s Angelou Merkelovou se snaží navázat na reformní úsilí odstartované Agendou 2010 a pokračovat v potřebných reformách. Jasným cílem je zvýšit hospodářský růst a tak trvale snížit nezaměstnanost. Nástrojem se stal tzv. „Das 25-Milliarden-Euro-Programm“, který spočívá v rozdělení této sumy do různých klíčových oblastí do roku 2009 a zajistit tak nový impuls pro investice a inovace. Těmito oblastmi jsou podpora vědy a výzkumu, oživení celého hospodářství a střední sociální vrstvy, investice

¹¹⁸ Bundesministerium für Arbeit und Soziales: „Erfolgreiche Reformpolitik für mehr Arbeit und Beschäftigung“, říjen 2008 (<http://www.bmas.de/coremedia/generator/29362/property=pdf/a385.pdf>)

v dopravě a podpora domácností jako tvůrce nových pracovních míst. Trhu práce se v rámci nových reforem bezprostředně týká snížení daní, které platí zaměstnavatelé z každé mzdy, další odstraňování byrokratických překážek a zefektivnění komunikace mezi nezaměstnanými, zaměstnavateli a Spolkovou pracovní agenturou, tedy zlepšení zprostředkování pracovních míst s důrazem především na mladé a starší nezaměstnané. Pro podniky byly zlepšeny podmínky pro odepisování což jim zajistilo vyšší likviditu a tedy potenciál pro nové investice a v návaznosti na to vytvoření nových pracovních míst. V rámci snahy o vytvoření nových míst se pozornost upírá v první řadě na obory, v nichž má Německo komparativní výhodu a jež tedy představují trvalý potenciál pro budoucnost, to znamená technologie životního prostředí, tepelné technologie, biotechnologie, medicína či nanotechnologie. V důsledku letošní stagnace pak německá vláda na začátku listopadu schválila další finanční injekci v hodnotě 50 miliard eur s cílem iniciovat další investice a podpořit tak obnovení hospodářského růstu a další zlepšení situace na trhu práce.¹¹⁹

Nadále však přetrvávají některá úskalí, která vývoj na trhu práce negativně ovlivňují. Je nutné řešit otázku po nedostatkových pracovních silách na úrovni školství. Snaha zatraktivnit technické obory a úzce spolupracovat se soukromým sektorem by mohla dosáhnout větší rovnováhy na trhu práce a rovněž dále snížit procento nezaměstnaných do 25 let. Vyšší flexibilitě trhu práce brání významná síla odborů, v rámci členských států EU mají němečtí odboráři pozici nejsilnější. Dále je třeba poznamenat, že státem je v Německu podporován především sektor sekundární a primární, sektoru služeb se dostává menší pozornosti. Jednoznačně tedy existují mezery v tomto segmentu, jimž by se hospodářská politika SRN měla věnovat. Německo, jako stát poměrně chudý na nerostné suroviny, by právě zde mělo spatřit další potenciál ke zvýšení svého produktu. Ze všech tří sektorů je terciární sektor nejnáročnější na lidský kapitál a proto snahy o vyplnění mezer by měly začít opět především u vzdělání, což je prvním krokem k pozitivnímu hospodářskému růstu.

¹¹⁹ Die Bundesregierung: Reformprojekte – Wachstum und Beschäftigung

(<http://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Reformprojekte/WachstumBeschaeftigung/wachstum-beschaeftigung.html>)

Závěr

Po válce se Německo z hospodářského hlediska vzpamatovalo velmi rychle. Důvodem bylo zavedení funkčního sociálně-tržního hospodářství a rovněž obrat vítězných mocností v přístupu k Německu, vyrovnávání reparací demontážemi průmyslu bylo vystřídáno zahraniční finanční pomocí. Tyto faktory pomohly odstartovat rychlý hospodářský pokrok a vybudovat tak vlivné hospodářské i politické postavení Německa nejen v rámci Evropy, ale v rámci celé světové ekonomiky.

Tuto pozici si SRN bezpochyby drží dodnes. Jako nejvýkonnější ekonomika EU se podílela v loňském roce na HDP celé Evropské unie 18,4 procenty. Jedná se o ekonomiku silně exportně orientovanou, saldo obchodní bilance vykazuje dlouhodobě kladné hodnoty. Typickým úkazem německého hospodářství je rovněž výrazná orientace na průmyslovou výrobu, zejména automobilový průmysl, sektor služeb tak mírně zaostává za jinými evropskými i světovými vyspělými ekonomikami, jejichž vývojový trend není tolik zatížen na průmysl.

Již od počátků evropské integrace můžeme Německo označit za její motor. Jeho postavení uvnitř EU ještě posílilo sjednocením Německa v roce 1990 a dále tak výrazným hlasem promlouvalo do obsahu všech nových rozhodujících dokumentů EU, snahu o posun k větší efektivitě a schopnosti jednání EU prokázalo Německo během svého předsednictví v Radě EU ve druhém pololetí roku 2007. Sjednocení ovšem stále představuje ekonomický problém s přímým dopadem i na EU. Ekonomická zátěž spojená s obnovou zemí bývalé NDR se promítá do neschopnosti Německa plnit Pakt stability a růstu. Na druhou stranu je SRN největším čistým plátcem do rozpočtu EU a tento fakt může přispívat k tomu, že je německá finanční nedisciplinovanost (v případě státního dluhu) Evropskou unií do vysoké míry tolerována.

Ve stručnosti lze shrnout, že celkově má EU na německý trh práce vliv střednědobý až dlouhodobý, spíše charakteru kvalitativního než kvantitativního. Východní rozšíření EU nemělo vliv na přísun zahraničních pracovníků z nových zemí na trh práce SRN. Vliv se projevil spíše ve snížení konkurenceschopnosti německé ekonomiky, především v oblasti

mzdových nákladů. Je však třeba poznamenat, že vliv EU se nedá přímo oddělit od vlivu světové hospodářské globalizace.

Německý trh práce od roku 1990 donedávna vykazoval velmi vysokou míru nezaměstnanosti, kromě toho nerovnoměrně regionálně rozloženou, rozdíl míry nezaměstnanosti v nových a starých spolkových zemích činil v některých letech až více než deset procentních bodů. Problémovými skupinami obyvatel jsou na německém trhu práce především početní dlouhodobě nezaměstnaní a mladí nezaměstnaní ve věku do 25 let. K tomu přispěl především velmi štědrý systém podpor v nezaměstnanosti a rovněž strnulost trhu práce. Legislativa pracovně-právních vztahů chrání zaměstnance na úkor zaměstnavatele, pro které je tudíž těžké flexibilně reagovat na aktuální podmínky na trhu. V neposlední řadě brání flexibilitě trhu práce velmi silné odbory. Dalším specifikem je profesní struktura obyvatelstva, jež neodpovídá požadavkům trhu práce. Firmám se nedostává odborníků především v technických oblastech.

Německý trh práce zaznamenal v posledních pěti letech v důsledku balíku sociálních reforem „Agenda 2010“ největších změn od sjednocení Německa. Terčem v rámci trhu práce bylo především zvýšení motivace dlouhodobě nezaměstnaných k nalezení stálého zaměstnání. Nástrojem k tomu se stala reforma „Hartz IV“, která výrazně snížila štědrost státu v oblasti podpory v nezaměstnanosti. Dalším cílem bylo přizpůsobit legislativu tak, aby se trh práce stal flexibilnějším a tím efektivnějším.

Podle statistik nelze popřít, že se reformy setkaly s účinkem. Vezme-li v úvahu vývoj během posledních měsíců, je třeba konstatovat, že reformy německému trhu práce potažmo celé ekonomice pomohly. V důsledku současné hospodářské recese lze ale očekávat ochlazení domácí poptávky a v návaznosti na to nový pokles zaměstnanosti. Kromě toho existují mezery v sektoru služeb, v němž by Německo mohlo do budoucna zvýšit zaměstnanost a produkt. Dále by se spolková vláda měla zaměřit na vzdělávací systém, tak, aby nevznikala na trhu práce přílišná nerovnováha mezi kvalifikacemi nabízenými a poptávanými. V neposlední řadě je třeba dále pracovat na odstranění rozdílu mezi starými a novými spolkovými zeměmi.

Seznam literatury a dalších zdrojů

Knižní zdroje

Adámková, V., Cihelková, E. *Vnitřní trh Evropské unie*. VŠE v Praze, 2000, ISBN 80-245-0056-6

Faltus, J., Průcha V. *Všeobecné hospodářské dějiny 19. a 20. století*. Oeconomica, Praha 2003, ISBN 80-245-0499-5

Hasse R., Schneider H., Weigelt K.: *Lexikon sociálně tržního hospodářství*. Nadace Konrád-Adenauer-Stiftung, Praha 2008, ISBN 978-80-254-2146-8

Holman, Robert. *Ekonomie*. C.H. Beck, Praha 2002, ISBN 80-7179-681-6

Kadeřábková, A.: *Úvod do ekonomické analýzy*. VŠE v Praze, 2001, ISBN 80-245-0184-8

Moravcová, D., Plechanovová, B., Kreidl, J. *Evropská politika sjednoceného Německa 1990 – 1999*. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 2000, ISBN 80-86130-08-8

OECD: *OECD Factbook 2008: Economic, Environmental and Social Statistics*. © OECD 2008, Paris, ISBN 92-64-04054-4 (oberon.sourceoecd.org)

Slaný, A., Žák, M.: *Hospodářská politika*. C. H. Beck, Praha 1999, ISBN 80-7179-237-3

Šauer, J. *Německá otázka v evropské politice*. Oeconomica, Praha 2005, ISBN 80-245-0940-7

Oficiální dokumenty

Bundesministerium der Justiz – Gesetze im Internet: *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, 23. 05. 1949
(<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gg/gesamt.pdf>)

Euroskop:

Smlouva o Evropské unii – Amsterodamská smlouva z 2. 10. 1997

(<http://www.euroskop.cz/196/sekce/zakladni-smlouvy-spolecenstvi-a-jejich-novelizace/>)

Smlouva o založení Evropského společenství - konsolidovaná verze ve znění smlouvy z Nice, 26. 2. 2001

(<http://www.euroskop.cz/196/sekce/zakladni-smlouvy-spolecenstvi-a-jejich-novelizace/>)

Osmnáctiměsíční program německého, portugalského a slovinského předsednictví. 17079/06, Rada Evropské unie, 21. 12. 2006, Brusel

(http://www.eu2007.de/includes/Download_Dokumente/Trio-Programm/triodeutsch.pdf)

CDU: *Freiheit und Sicherheit. Grundsätze für Deutschland*. Das Grundsatzprogramm, prosinec 2007
(<http://www.cdu.de/doc/pdfc/071203-beschluss-grundsatzprogramm-6-navigierbar.pdf>)

Studie a zprávy

Handl, V.: *Německé předsednictví 2007 jako inspirace pro předsednickou funkci ČR v roce 2009?*. Ústav mezinárodních vztahů Praha, březen 2008
(<http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2008/Handl%20policy%20paper%2008%20final.pdf>)

Freiová, M.: *Studie Občanského institutu č. 3 – Uprchlická otázka a my*, srpen 1993, ISBN 80-900190-6-4
(<http://www.obcinst.cz/cs/Studie-OI-c-3-UPRCHLICKA-OTAZKA-A-MY-c516/>)

Šnaildauf, J.: *Arabské národnostní menšiny v Německu na pozadí současné diskuze o imigraci, integraci a multikulturalismu*. Asociace pro mezinárodní otázky, květen 2005
(<http://www.amo.cz/publikace/arabske-narodnostni-mensiny-v-nemecku-na-pozadi-soucasne-diskuse-o-imigraci-integraci-a-multikulturalismu-1.html>)

Komise:

Eurobarometer 69 – Německo, jaro 2008
(http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_de_nat.pdf)

Wessels, W., Diedrichs, U.: *Die neue Europäische Union: im vitalen Interesse Deutschlands?*. 2006
(http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/5th_enlargement/facts_figures/ebd_eud_studie_vital_endg_de.pdf)

Institut for European Politics (IEP): *EU-27 Watch No. 06*, březen 2008, Berlin, ISSN 1610-6458
(<http://www.iep-berlin.de/>)

Allocation of 2004 Expenditure by Member State, European Commission, Brussels 2005
(<http://www.ena.lu/>)

Bundesministerium der Finanzen: *Jahresbericht der Bundesregierung zum Stand der Deutschen Einheit*, 2004
(www.bundesfinanzministerium.de)

Internetové zdroje

Eurostat
(epp.eurostat.ec.europa.eu)

Statistisches Bundesamt
(www.destatis.de)

Bundesagentur für Arbeit
(www.arbeitsagentur.de)

WTO: *International Trade Statistics 2007*, ISBN 978-92-870-3407-6
(<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=DE>)

Bundesministerium für Arbeit und Soziales : *Erfolgreich Reformpolitik für mehr Arbeit und Beschäftigung*, říjen 2008
(<http://www.bmas.de/coremedia/generator/29362/property=pdf/a385.pdf>)

Bundesministerium der Finanzen: *EU-Haushalt und mittelfristige Finanzplanung*
(http://www.bundesfinanzministerium.de/nn_1306/DE/Wirtschaft__und__Verwaltung/Europa/EU__Haushalt/23705.html?__nnn=true)

Ministerstva zahraničních věcí Německa:
Unterstützung der Europäischen Union für die Türkei auf ihrem Weg zum Beitritt
(<http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Tuerkei/BeziehungenZurEU.html#t6>)
Beziehungen zwischen der Türkei und Deutschland
(<http://www.auswaertigesamt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Tuerkei/Bilateral.html>)
Deutsche EU-Ratspräsidentschaft
(<http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Europa/EU-P/EU-P.html>)

Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie: *Wirtschaft im wiedervereinigten Deutschland*
(<http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Ministerium/Geschichte/wirtschaftspolitik-seit-1949,did=159306.html>)

Oficiální stránky německého předsednictví: *EU2007.de*
(www.eu2007.de)

Německé velvyslanectví Praha:
Agenda 2010
(http://www.deutsche-botschaft.cz/EN/WILLKOMMEN/POLITIK_AKTUELL/agenda2010_cz.htm)
Německý trh práce je otevřený pro české občany
(http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/cs/05/seite__arbeitnehmerfreizuegigkeit__cz.html)

Die Bundesregierung: *Reformprojekte – Wachstum und Beschäftigung*
(<http://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Reformprojekte/WachstumBeschaeftigung/wachstum-beschaeftigung.html>)

Internetové stránky Komise:
Budget in Figures 2008
(http://ec.europa.eu/budget/library/publications/budget_in_fig/syntchif_2007_2_cs.pdf)
Otevírání trhu práce, 18. 11. 2008
(http://ec.europa.eu/news/employment/081118_1_cs.htm)

Evropa – Portál Evropské unie: *Hospodářská a měnová unie a euro*

(http://europa.eu/abc/12lessons/lesson_7/index_cs.htm)

Euroskop
(www.euroskop.cz)

Euractiv
(www.euractiv.cz)

Institut der deutschen Wirtschaft Köln, *IW-Newsletter-2008*
(<http://www.iwkoeln.de/tabid/2282/ItemID/22417/language/en-US/Default.aspx>)

Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, časopis Integrace
(www.integrace.cz)

Sagit: *Pakt stability a růstu – Právo Evropské unie*
(http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=156&typ=r&levelid=EU_183.HTM)

euPortál
(www.euportal.cz)

Bundeszentrale für politische Bildung – *Türki und die Eueopäische Union*
(http://www.bpb.de/themen/KSGKMH,0,T%FCrkei_und_EU.html)

Deutsches historisches Museum
(www.dhm.de/lemo)

Fakta o Německu – zahraniční politika
(<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/cz/zahranieni-politika/main-content-05/budouci-ukoly-eu.html>)

Focus online – *Deutsche strikt gegen Türkei-Beitritt*, 19. 12. 2006
(http://www.focus.de/politik/deutschland/eu_aid_121327.html)

Lidové noviny: *Německo pootevře trh práce*, 26. 8. 2007, Šárka Daňková
(http://www.lidovky.cz/nemecko-pootevre-trh-prace-d08-/ln_eu.asp?c=A070826_115516_ln_eu_hlm)

Měšec: *Jak funguje trh práce v Evropské unii?*, 15. 3. 2005
(<http://www.mesec.cz/clanky/jak-funguje-trh-prace-v-evropske-unii/>)

Cevro – *Nezaměstnanost a sociální reforma – situace v ČR a SRN*, 2006
(<http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2005/8-9/65228-nezamestnanost-socialni-reforma-situace-srn.html>)

Britské listy – *Předem poražená Agenda 2010*, 29. 11. 2006
(<http://blisty.cz/art/31488.html>)

Encyklopedie Britannica
(www.britannica.com)